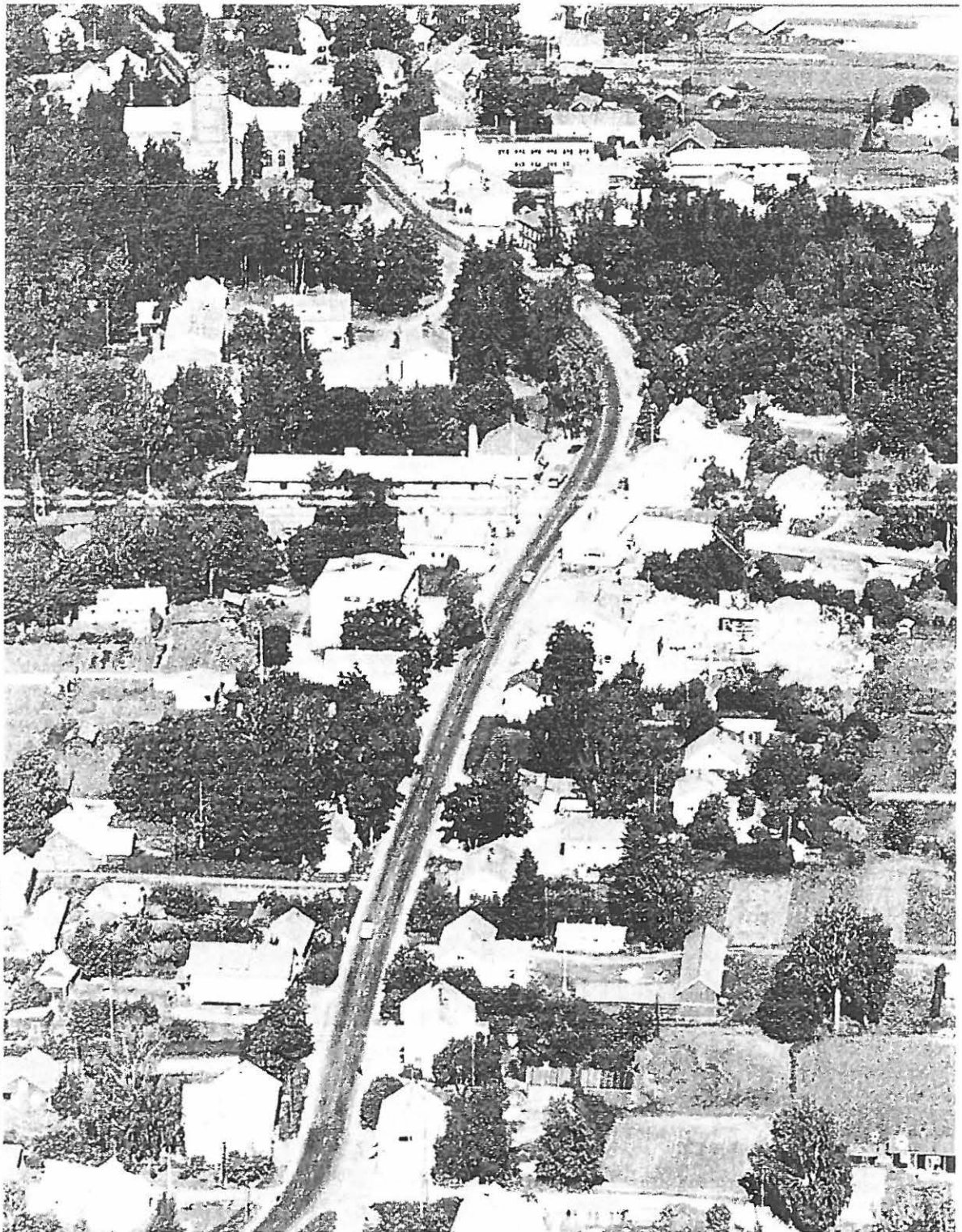

Onkaalantie etelästä katsottuna Kuva: P. 1978

PÄLKÄNEEN ONKKAALAN KYLÄ

Pirkanmaan Osuuskaupan suunnittelualueen maisema- ja rakennushistoriaselvitys

30.01.2008

ARKKITEHTITOIMISTO HANNA LYYTINEN OY

[Signature]
SEPPÄ KANGASNIEMI

Inventointi, kunnat, Pälkäne

0 Esipuhe

Onkkaalan kylän POK:n suunnittelualueen maisema- ja rakennushistoriallisen selvityksen tehtävänä oli dokumentoida alueen rakennettua kulttuurimaisemaa ja vanhojen liikerakennusten rakennushistoriaa, ja arvioida niiden kulttuurihistoriallista merkitystä ajankohtaisen suunnittelun tarpeisiin. Selvityksen on tilannut Pirkanmaan Osuuskauppa, jota edustaa Matti Lehtonen. Selvitys on tehty Arkkitehtitoimisto Hanna Lyytinen Oy:n nimissä talvella 2007-08. Työhön on osallistunut alikirjoittaneen lisäksi arkkitehtiylioppilas Jaana Tiikkaja. Maisemaselvityksen on laatinut alihankintatyönä arkkitehti Eija Teivas.

Selvitys perustuu kohdeinventoinnin lisäksi lukuisiin haastatteluihin, Pälkäneen kunnan teknisen viraston asiakirjoihin, jotka kunnan II rakennustarkastaja Asko Lähdeaho on koonnut, ja lähdeluettelon kirjallisuuteen. Tekstin lähdeviitteet viittaavat lähdeteokseen. Kuvien lähde esitetään kuvan yhteydessä. Mikäli lähdetieto puuttuu, lähde on tekijän. Pirkanmaan Osuuskaupasta käytetään lyhennettä POK.

Selvitys jakautuu neljään osaan. Ensimmäinen historialuku kuvaa Onkkaalan kylän kulttuurimaiseman historiaa. Toisessa luvussa analysoidaan kirkonkylän maiseman piirteet. Kolmas luku esittää karttojen avulla suunnittelualueen rakennusvaiheet. Neljännessä luvussa dokumentoidaan alueen rakennusten ominaispiirteet ja rakennusvaiheet. Viimeisessä luvussa esitetään suunnittelualueen kulttuurihistorialliset arvot ja tuodaan esiin alueen tulevaisuutta koskevassa päätöksenteossa huomioitavia ympäristön ja rakennuskannan olennaisia ominaisuuksia.

Tampereella 30.1.2008

Hanna Lyytinen, arkkitehti SAFA

Sisällys

0	Esipuhe	3
1	Rakennetun ympäristön historia	7
1.1	Esihistoria ja keskiaika	7
1.2	1700-luku	8
1.3	1800-luku	8
1.4	1900-luvun alkupuoli	9
1.5	Sotien jälkeinen aika (1900-luvun loppupuoli)	11
1.6	Nykytilanne	12
2	Maisema-analyysi	15
2.1	Maiseman peruspiirteet	16
2.1.1	Maastonmuodot	16
2.1.2	Maaperä ja kallioperä	16
2.1.3	Kasvillisuus	16
2.1.4	Näkymät, kiintopisteet, solmukohdat, portit ja reunat	17
2.2	Kyläkuvan peruspiirteet	19
3	Suunnittelualan rakennusvaiheet	29
4	Rakennuskohtainen dokumentointi	35
4.1	”Sähköntalo”	36
4.1.1	Rakennuksen kuvaus	36
4.1.2	Rakennusvaiheet	37
4.1.3	Inventointi	38
4.2	”Härkösentalo”, ”Mallaspubi”	40
4.2.1	Rakennuksen kuvaus	40
4.2.2	Rakennusvaiheet	41
4.2.3	Inventointi	43
4.3	Muut suunnittelualan rakennukset	45
4.3.1	Tyhjä tila	45
4.3.2	Erillispientalo	46
4.3.3	”Turvasen talo”	47

4.2.4	Piharakennus, "Pakari"	48
4.2.5	Varasto- ja asuinrakennus	49
5	Arviointi	51
5.1	Maisema	52
5.2	Rakennukset	54
5.3	Historialliset arvot	55
6	Lähteet	57
6.1	Arkistot	57
6.2	Painetut lähteet	57
6.3	Kartat	58
6.4	Valokuvat	58
6.5	Suulliset lähteet	58
6.6	Verkkolähteet	58
7	Liitteet	59
	Liite 1	60
	Pälkäne, Onkkaala. Maisemahistoriallinen tarkastelu 1. Arkkitehtitoimisto Eija Teivas	
	Liite 2	61
	Pälkäne, Onkkaala. Maisemahistoriallinen tarkastelu 2. Arkkitehtitoimisto Eija Teivas	

1 Rakennetun ympäristön historia

1.1 Esihistoria ja keskiaika

Onkkaala
Kuva: Pälkäneen kunta

Onkkaalan kylä mainitaan ensimmäisen kerran asiakirjoissa vuonna 1340 sakkorangaistusten yhteydessä. Yleisestä tiestä on maininta vuodelta 1462. Helppokulkuisen harjujakson varrelle, Hämeenlinnasta ja Hauhon suunnasta Tammerkoskelle johtaneen keskiaikaisen maantien varteen, Pälkäneveden ja Mallasveden väliselle kannakselle kasvanut kylä on kirkkoineen aina ollut pitäjän keskus. Kylän pitkästä iästä kertoo suuri koko; 11 taloa jo vuonna 1539. Pitkästä asutushistoriasta kertovat myös Onkkaalasta tehdyt, Suomusjärven kulttuurin kivikautiset irtolöydöt ja ristiretkiaikainen kalmisto nykyisen hautausmaan itäpuolella. Tarkasteltavalla alueella ei ole kiinteitä muinaisjäännöksiä esihistorialliselta ajalta.

1.2 1700-luku

Ryhmäkylä sijaitsi 1760-luvulla kokonaisuudessaan vanhan kirkon eteläpuolella paikalla, jossa kylän rakennetta on edelleen nähtävissä. Pälkäneveden rantaviiva oli vielä ennen 1604 luonnonmullistusta huomattavasti lähempänä kylää, ja Mallasveden vesiraja oli rantatörmän vaiheilla. Harjun lakea kulkenut maantie haarautui virran pohjoispuolella mäen päällä luoteeseen Myttäälään harjun länsipuolta ja pohjoiseen Tampereen suuntaan harjun itäpuolta, ja itse kylä oli Pälkäneen keskiaikaiselle kirkolle ja edelleen Sahalahdelle johtaneen tien varressa. Tien varressa tiiviin kylän lounaispuolella oli muutama torppa. Vanhasta kylästä kulki tie Mallasveden rantaan nykyistä Nuijankujaa ja Lähteenkorvankujaa.

Tarkasteltava alue oli harjun maaperän vuoksi viljelemätöntä. Kylän vainiot levittyivät rantavyöhykkeelle harjun molemmiin puolin. Rakennuksia ei alueella tuolloin ollut. (Liite 1)

1.3 1800-luku

Isojako ei vielä ollut juuri ehtinyt vaikuttaa kylärakenteeseen, kun Onkkaalan kylä paloi 1831. Tämän jälkeen osa taloista rakennettiin uudelleen vanhaan kylään ja osa jonkin matkaa lounaaseen maantien itä laidalle. Uusi kirkko valmistui mälle 1839 ja hautausmaa maantien toiselle puolelle 1841. Kirkon ympärille keskittyi aluksi mäkitupalaisten, käsityöläisten ja muiden tilattomien mökkejä, joita oli myös niin sanottujen ylä- ja alikylän välissä. Maakaupan vapauduttua kauppia perustettiin maantien varteen (nykyinen Kankilantie) ja vuonna 1887 rakennettiin koulu heti uuden kirkon eteläpuolelle. Vuosisadan loppuun mennessä kirkonkylässä oli jo kattavat palvelut, jotka keskittyivät kirkon lähelle ja varsinkin sen pohjoispuolelle.

Kirkon lähistöllä maat Nuijanmäelle asti osoitettiin isojaon järjestelyssä vuoden 1879 kartalla Anttila-Perttulan, Raukolan, Hiissan ja Yli-

Uusi kirkko, kuvassa näkyy 1897 rakennettu tiilitorni.

Kuva: Vuorensola 1988 s. 236

Maisemakuva etelästä kuljettaessa kohti Onkkaalan keskustaa 1890-luvun loppupuolelta.

Kuva: Vuorensola 1988 s. 12

Mustalan tiloille. Tilattomat vuokrasivat rakennuspaikat tiloilta. Isojaon järjestely saatiin päätökseen 1885.

Nuijankujan pohjoispuoli ja Suoja kuuluivat Anttila-Perttulalle, sen itäpuoli Kankilalle ja kolmion eteläkärki ja kirkon ympäristö Hiissalle, jonka omisti kauppias Syrjänen. Rinteessä nykyisen Nuijankujan pohjoispuolella oli muutama pieni rakennus ja Nuijan talon paikalla ns. Vapriköörin tuulimylly, joka pyöri vaakatasossa "kuin kerinpuut", ja joka tiettävästi liittyi nahkatehtaaseen. Nuijankujan eteläpuolella oli jo useita rakennuksia, joista osa hyvin pieniä. Sorakuopassa olleet Kankilan riihet on purettu sodan jälkeen. Kankilantien risteyksessä oli puisto. Kirkonkylän liikekeskusta muodostui 1800-luvun lopulla juuri kirkon ympärille ja Kankilantien, silloisen maantien, varteen ja levisi siitä Onkkaalantietä etelään.

Vuosisadan lopussa Kankilantien länsipuolella oli mm. apteekin talo ja Syrjäsen kauppa, joka on toiminut myöhemmin raittiustalona, nimismiehen talona ja kunnan toimitiloina. Kyseisen rakennuksen sijoittelu oli muista poikkeava, sillä sen pääty oli tielle päin, kun taas maantien varrella rakennukset oli yleensä rakennettu tien suuntaisiksi ja aivan tien laitaan. Itälaidalla oli Turvasen kauppa Raukolan talossa. Aivan kirkkoa vastapäätä oli Yli-Mustalan talo tielinjasta vähän kauempana ja sen vieressä kaistale peltoa. Hautausmaan nurkalla oli von Qvanten -suvun hautakappeli. Maisema oli laiduntamisen vuoksi vielä hyvin avointa. (Liite 2)

1.4 1900-luvun alkupuoli

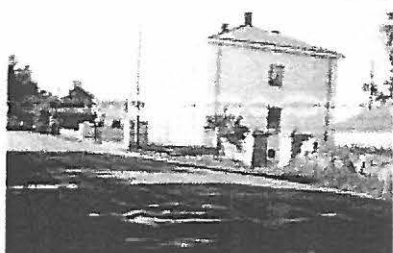
Vuonna 1905 kunta osti toripaikan lainamakasiinin vierestä. Vuonna 1907 rakennettiin seurantalo Nuija, ja 1908 entistä Myttäläntietä Syrjän-

Pälkäneen raittiustalo vuonna 1909
Kuva: PP 1985 s. 34

Ilmakuva vuodelta 1927
Kuva: SM 1931

Ylin: Onkkaalan raikkaa 1936-luvulla
Kuva: Pälkäneen kunta.

Keskellä: Onkkaalan keskusta
Alin: Julius Lehtosen suunnittelema
pankkirakennus Tampereen Osake-Pan-
kille.
Kuvat: Pälkäne-seura Ry.

Alinna: Onkkaala ilmasta 1930-luvulla.
Kuva: Pälkäne-seura Ry

harjun lounaispuolella parannettiin Tampereen tieksi itäisen haaran jää-
dessä pois käytöstä. Ilmeisesti pian sen jälkeen Anttilan talon vuokraa-
mille maille Nuijan viereen niin sanotulle Pajamäelle alkoi nousta
Anttilan työväen ja käsityöläisten asuntoja. Pajamäki-nimitys johtui
lähellä Anttilan porttia sijainneesta Rannan pajasta, jonka paikalla oli
joskus ollut Onkkaalan kyläkeinu. Lähinnä Nuijan risteystä oli Anttilan
muonamiesten asuinrakennus, ja Mallasveden rantaan johtavan tien
varressa suutari Aallon liike. Sorakuopan tuntumassa Kankilan maalla
asui mm. pari suutaria, kanttori Allas ja suntio Lehtinen.

Kiivas rakentamiskausi alkoi varsinaisesti vasta itsenäistymisen ja
maanvuokralakien säätämisen jälkeen. Vuokramaille jo aikaisemmin
rakennettuja asuntoja lohkottiin omiksi pieniksi tiloiksi. Palstojen os-
tajat olivat valtaosin käsityöläisiä ja mäkitupalaisia. Samassa kirkon-
kylän liikekeskusta siirtyi vähitellen kirkon eteläpuolelle. 1920- ja -30
lukujen rakennuskannasta näkyvimpiä ovat liikerakennukset ja pankit,
jotka edelleen leimaavat kyläkuva kirkon kohdalla ja vanhan hautaus-
maan molemmiin puolin. Paikallinen vaikuttaja ja rakennusmestari Ju-
lius Lehtonen suunnitteli pankkirakennukset sekä Tampereen Osake-
Pankille (tunnettu myöhemmin Kansallisosakepankkina) että Pälkäneen
Säästöpankille. Molemmat nykypäivään säilyneet 1920-luvun klassis-
mia edustavat kaksikerroksiset kivirakennukset valmistuivat 1927. Myös
Onkkaalantien kaksi liikerakennusta ovat tältä ajalta. Sähköntalon
suunnitelmat ovat vuodelta 1938, ja rakennus valmistui sota-aikana.
Härkösentalo valmistui sotavuosina 1942-43 rakennusmestari Julius
Lehtosen suunnitelmien mukaan.

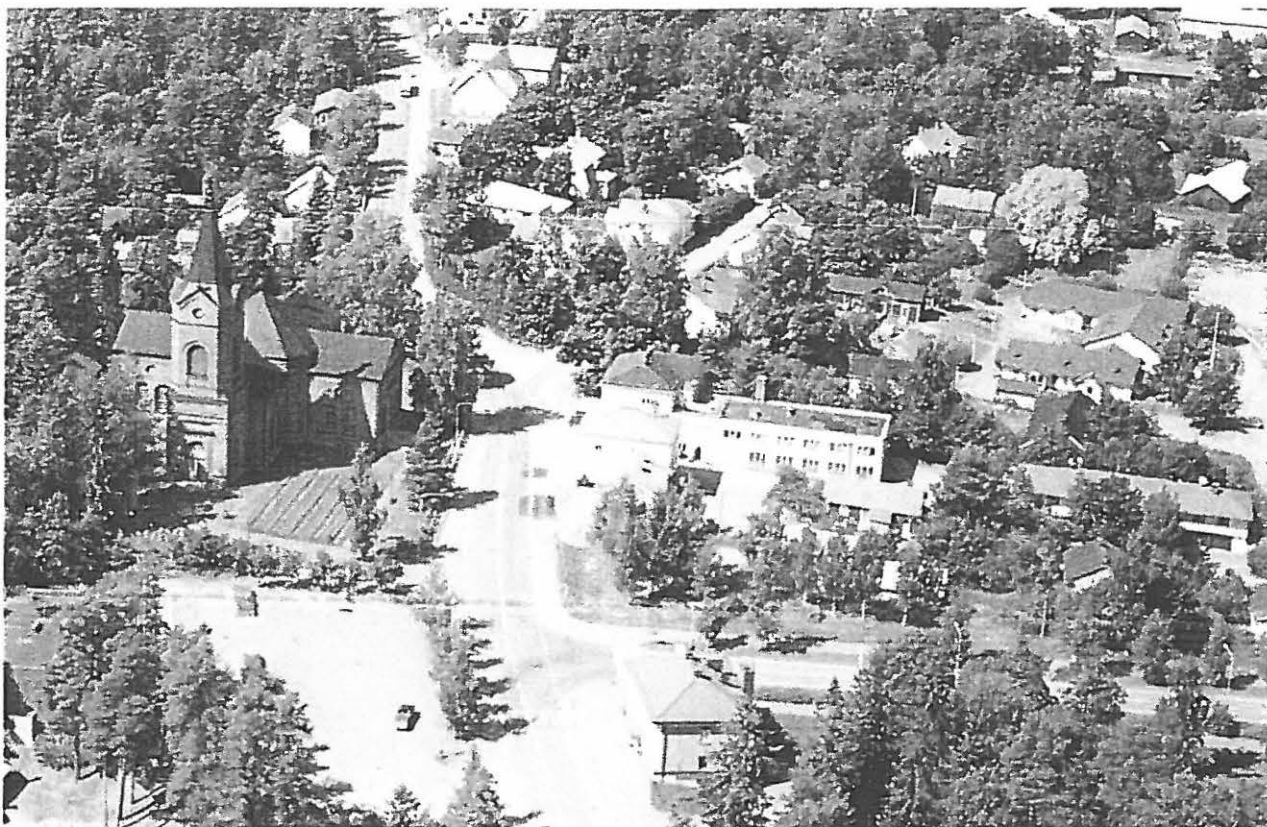
1.5 Sotien jälkeinen aika (1900-luvun loppupuoli)

Sodanjälkeiset elinkeinoelämän ja yhteiskunnan muutokset näkyivät kirkonkylän taajamarakenteen muutoksina. Uusi ja monipuolistuva teollisuus alkoi laajentua taajaman ulkopuolella. Vuonna 1970 uusi Lahti-Tampere -tie valmistui Pälkäneen kirkonkylän asutuskeskuksen itäpuolelle. (Vuorensola 1988, s. 650). Liikenne siirtyi pois Pälkäneen kirkonkylän keskustan vanhoilta kyläteiltä ja ohjasi uuden rakentamisen uuden kantatien varteen. Kantatieltä avattiin uusi suora katu kirkolle. Keskustien varteen pelloille rakennettiin julkisia rakennuksia palvelemaan kasvavan kunnan tarpeita ja myös ensimmäiset asuin-kerrostalot. Alueelle valmistui kunnantalo 1973-1974 (Vuorensola 1988, s. 619-622), uusi linja-autoasema 1981 (s. 654), terveyskeskus ja liikerakennuksia. Pälkäneen seurakuntatalo kirkon eteläpuolella vihittiin käyttöön keuhkatalvella 1979 (Vuorensola 1988, s. 684). Toinen liikekeskuksen laajenemissuunta oli etelä. Vanhan hautausmaan ja koulun eteläpuolelle on rakennettu viime vuosikymmeninä useita liike- ja pankkirakennuksia. Kirkon lähiympäristön ja Kankilantien vanha rakennuskanta ja perinteinen kylärakenne mittakaavoineen on säilynyt, koska liikenne siirtyi Onkkaalantieltä uudelle kantatielle ja Keskustielle.

Ylin: Suunnittelualue etelästä
Kuva: Raija Valkama

Keskellä ja alin: Keskustie 1960-luvulla
Kuvat: Pälkäneen kunta

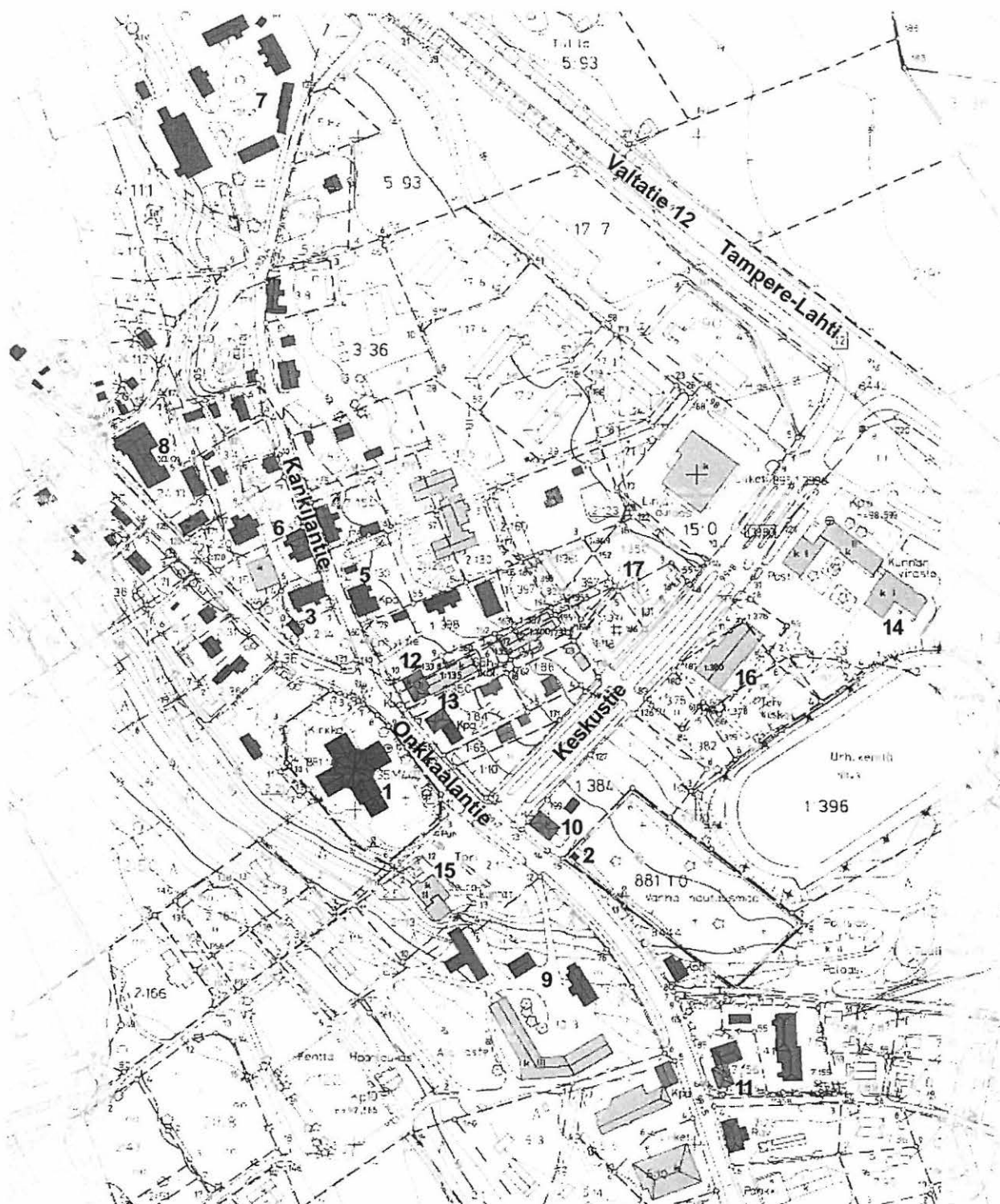

Ylin kuva: Kirkonmäki vuonna 2003
 Kuva: Pälkäneen kunta

Alin: Onkkaalantie
 Kuva: P 1987 s.60

1.6 Nykytilanne

Pälkäneen kirkonkylän keskusta on säilyttänyt omaleimaisen ilmeen, ja rakentamisen mittakaava on pienimuotoista. Edellisissä luvuissa mainittujen vanhojen teiden ja raittien säilymisellä on tärkeä merkitys kyläkuvalle. Vuonna 1993 Onkkaalan kylä ja kulttuurimaisema valittiin yhdeksi Suomen valtakunnallisesti merkittäväksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi. Kulttuuriympäristön yksittäiskohteista mainitaan mm. Pälkäneen punatiilinen kirkko (C.L.Engel 1836-39), joka sijaitsee vastapäätä suunnittelualuetta. POK:n omistama alue kuuluu osana Pälkäneen Kankilantien varteen syntyneitä vanhaa liikekeskusta, joka on välttynyt suurimittakaavaiselta uudisrakentamiselta ja säilyttänyt perinteisen ominaisluonteensa. Onkkaalantien varsi suunnittelualueen osalta muotoutui nykyiseen asuunsa vuosisadan alkupuoliskolla. Ainoa muutos on Keskustien risteykseen syntynyt avoin tila, kun vastapäätä kirkkoa tilalla 1:10 sijainnut ns. Punaisen pyörän talo tuhoutui tulipalossa 1970 tai 80-luvulla, kuitenkin ennen vuotta 1985 (pohjakartta 1985).

Pälkäneen kirkonkylän keskustan nykyinen rakennuskulttuuri

Väreillä on tuotu esiin eri-ikäiset kulttuurihistoriallisesti merkittävät ja muut suunnittelualueen kylämaisemaa muodostavat rakennukset. Rakentamisen vuosikymmenet ja värit ovat seuraavat:

- ennen 1850
- 1850-1920
- 1920-1945
- 1945-1970
- 1970-2007
- muita Onkkaalan- ja Kankilantien kulttuuriympäristön rakennuksia

Rakennukset

1. Kirkko, C. L. Engel, valm. 1839
2. von Qvanten-suvun hautakappeli
3. entinen Syrjäsen kauppa, raittiustalo
4. Raukolan talo
5. Helppola
6. Apteekin talo
7. Anttila-Perttula
8. Seurantalo Nuija 1907
9. koulut (1882, 1884)
10. Tampereen Osake-Pankki. (KOP), J. Lehtonen 1927
11. Pälkäneen Säästöpankki, J. Lehtonen 1927
12. Sähköntalo
13. Härkösen talo
14. Kunnantalo
15. Seurakuntatalo
16. Terveyskeskus
17. Asuinkerrostalojen alue (ei näy kartassa)

2 Maisema-analyysi

Maiseman peruspiirteissä on tarkasteltu maastonmuotoja, maa- ja kallioperää, kasvillisuutta sekä näkymiä, kiintopisteitä, reunoja, solmukohtia ja maiseman avoimuutta. Lähteinä on käytetty maa- ja kallioperäkarttoja, aikaisempia kasvillisuus- ym. luontoselvityksiä ja ilmakuvia, ja lisäksi havainnointia maastossa valokuvien avulla.

Pälkäneen kirkko etelästä.
Kuva: P 1987 s.2

Kulttuurimaiseman kehittyminen tehtiin karttatarkasteluna ja se esitetään kahdella kartalla: ensimmäinen perustuu isojaon karttaan v. 1763 ja toinen vuoden 1879 isojaon järjestelykarttaan (liitteet 2 ja 3). Maisemahistoriaa selostetaan myös rakennetun ympäristön alue-tarkastelun historiaosuudessa.

Pälkäne
Kuva: P 1978 s.2

2.1. Maiseman peruspiirteet

2.1.1 Maastonmuodot

Pälkäne kuuluu maisemamaakuntajaossa Keski-Hämeen viljely- ja järvisetuun, jolle ovat tyypillisiä reittivesistöt, pitkittäisharjut ja keski-aikaiset kirkot, kartanot ja suuri määrä talonpoikaistiloja. Pälkäneen kirkonkylä Onkkaala sijoittuu Salpausselältä Hämeenkyröön ulottuvalle harjujaksolle. Onkkaalassa harju muodostaa Pälkäneveden ja Mallasveden väliin kannaksen, jonka katkaisee Kostianvirta. Vuonna 1604 maan kohoamisesta johtuneen luonnonmullistuksen johdosta kannas murtui ja Pälkäneveden pinta laski rajusti noin 3,4 metriä.

Tarkasteltavalla alueella maasto nousee Kostianvirralta noin 84 metriä korkeudesta harjua kohden pohjoiseen, jossa se Nuijanmäen kohdalla on noin 112 metriä merenpinnasta. Länsipuolen rinne on varsin jyrkkä. Itäpuolella rinne laskee loivasti Pälkäneveden suuntaan. Syrjänharju kohoaa vielä huomattavasti alueen pohjoispuolella koko maiseman taustaksi.

2.1.2 Maaperä ja kallioperä

Maaperä on tarkasteltavalla alueella hiekkaa. Harjun juurelta rantoihin päin maaperä muuttuu karkeaksi hiedaksi. Kallioperä on Pälkäneen keskustan alueella granodioriittia.

2.1.3 Kasvillisuus

Alueelle tyypillistä mäntykangasta on lähinnä kirkon länsipuolella, kun taas rakennetun ympäristön rehevässä kulttuurikasvillisuudessa maa-

perän vaikutus samalla tavalla näy. Hautausmaalla kasvaa iäkäästä puustoa korkeine kuusineen. Vuoden 1993 selvityksen mukaan alueella ei ole arvokkaita luontokohteita. Keskustan ilmeeseen kuuluu kirkon eteläpuolella Onkkaalantien vartta reunustava puusto hautausmaan ja koulun kohdalla.

2.1.4 Näkymät, kiintopisteet, solmukohdat, portit ja reunat

Maisema on tiiviisti rakennettua, matalahkoa kirkonkylän keskustaa. Onkkaalantiella on maastonmuotojen ansiosta tien suuntaisia, paikoin melko pitkiä näkymiä. Tärkeitä **näkymäsuuntia** on vanha Kankilantie mukaan lukien neljä. Nämä kaikki näkymät ovat keskustaan johtavilta eri-ikäisiltä teiltä.

Maiseman tärkein **kiintopiste** ja maamerkki kaikista suunnista on kirkon torni. Onkkaalantien loivat kaarteet ohjaavat katseen myös joihinkin rakennuksiin. Onkkaalantien varrella kiintopisteenä etelästä tullessa on muusta julkisivulinjasta ulkoneva Löytötexin rakennus, joka on vastapäisen rakennuksen kanssa myös osa porttiaihetta, ja ylempänä rinteessä Keskustien kulmaa merkitsevä rapattu pankkirakennus. Onkkaalantietä luoteesta tullessa maamerkkinä erottuu jo kaukaa suurikokoinen seurantalot Nuija.

Alueen tärkeät **solmukohdat** ovat kirkon etelä- ja pohjoispään tuntumassa olevat Onkkaalantien risteykset, joista pohjoinen on Kankilantien ja eteläinen Keskustien risteys. Näissä risteyksissä kohtaavat myös eriluonteiset ja -ikäiset tieosuudet. Keskustien risteyksessä avautuu myös kirkkotori, jonka laidalla on huomaamattomasti seurakuntakeskus.

Kyseisessä rakennetussa ympäristössä **portit** ovat siirtymäkohtia ja/tai katutilan kaventumia. Porteiksi voidaan hahmottaa Onkkaalantiella kaksi kohtaa, kirkon ja vastapäisten liikerakennusten kohta sekä hautausmaan eteläpuolella 1920-luvun liikerakennusten muodostama kapeahko kohta, jonka eteläpuolella kirkonkylän nykyinen liikekeskusta jatkuu.

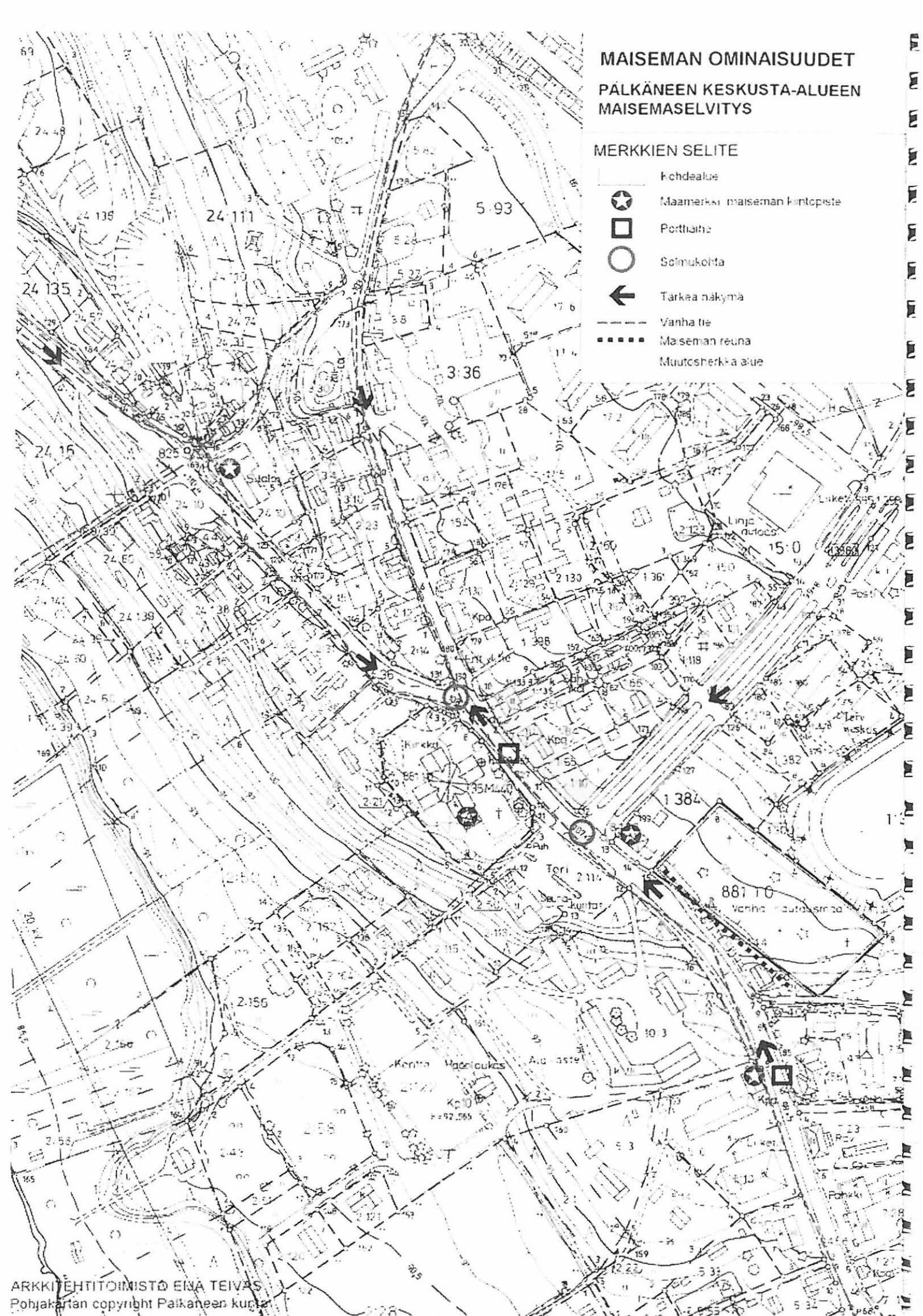
Merkittäviä maiseman **reunoja** ovat pohjoisen ja etelän kaukomaisemassa esiintyvät harjut sekä myös hautausmaan puuston Onkkaalantiehen rajautuva reuna kiviaitoineen.

Huonosti muutoksia sietävää aluetta kutsutaan **muutosherkäksi**. Pälkäneen keskustan muutosherkin alue sijoittuu kirkon ympäristöön vanhojen teiden varsille, missä rakennusten mittakaava on sopusuh- taista, materiaalit ja rakennustapa pääosin käsityövaltaisia, arvohierarkia selkeää ja taajamakuva harvinaisen hyvin säilyttänyt 1800-luvun ja 1900-luvun alkupuoliskon kirkonkylän liikekeskustan rauhallisen, mutta tiiviin ilmeen ja kertovuuden.

Ominaisuudet esitetään kartalla sivulla 18.

MERKKIEN SELITE

	Kohdealue
	Maamerkin määrittämisen kenttä
	Porttitali
	Solmukohta
	Tärkeä näkymä
	Vanha tie
	Määrittämisen reunat
	Muutosherkkä alue

2.2. Kyläkuvan peruspiirteet

Seuraavassa kuvataan kirkonkylän ja selvitysalueen kyläkuvan luonnetta eri näkymäsuunnista valokuvoin ja tekstein. Maantiekäytöstä poistuneen Kankilantien pitkänomaiset ja edustavat, maataloja muistuttavat rakennusten hahmot ja tiiviikö rakentamistapa ovat peräisin 1800-luvun loppupuolelta. Tampereelle johtaneen maantien siirryttyä Syrjänharjun lounaisrinteen puolelle rakennettiin Nuijan talo, ja tien tuntumaan rakentui tilattomien vaatimattomia asuintaloja, joita yhä on jokunen tallella. Tämä osuus on nykyisin varsin hahmottomaton.

Onkkaalantien varrella kirkon kohdalla ja siitä etelään on kaksikymmenluvun klassismin leimaamaa, kooltaan ja hahmoltaan varsin yhtenäistä rakennuskantaa. Koulun eteläpuolella kadun ilme on viime vuosikymmeninä menettänyt ryhtiään. Katutilan leveys vaihtelee, samoin sitä reunustavien rakennusten koko ja muoto. Onkkaalantie jäi paikallistieksi vasta 1970-luvulla, jolloin lännestä tuli uusi saapumissuunta Keskustietä pitkin. Keskustien katutila on nykytapaan hyvin väljä.

Maamerkit Nuija ja kirkontorni
Onkkaalantieltä luoteesta. Katu-
tila rajautuu heikosti, yleisilme on
hajanainen Kankilantien risteyk-
seen asti.

Liikerakennukset johtavat katseen
tietä pitkin etelään.

Maamerkkien jälkeen
Onkkaalantietä Tampereen suun-
nasta tullessa keskustaan tulos-
ta kertovat liiketalot Kankilantien
risteyksen solmukohdassa.

Avainnäkö. Kaksikerroksiset, aumakattoiset liikerakennukset tukevat yhtenäisellä hahmollaan ja sijoituksellaan kadun varressa kirkon ohi kaareutuvaa tietä.

Solmukohdan yhtä reunaa merkitsee hyvin säilynyt pankkirakennus. Vieressä klassistinen hautakappeli ja taustana hautausmaan kuusikko.

Hautausmaan kohta koulua vastapäätä katkaisee raitin rakennetun osuuden puuston reunustaessa tietä molemmin puolin.

Kaksikymmenluvun klassismia esiintyy etelään mennessä vielä vähän. Tämän jälkeen katutila leviää monin paikoin ja rakentamistapa vaihtelee. Harju on näkymän taustana myös etelässä.

Koulun pihapiiriä rajaavat rakennukset ovat muita kauempana katulinjasta, kadun varrella kasvaa korkeita kuusia.

Kaartuva ja harjua kohti pohjoiseen nouseva tie avaa näkymiä vähitellen.

Puiden reunustama osa
Onkkaalantiestä valmistelee
tuloa solmukohtaan.

Värikäs pankkirakennus on
näkömman pääteenä myös
kiintopiste.

Kirkon eteläsivulla oleva kirkko-
tori jättää julkiselle rakennuksel-
le arvon edellyttämää tilaa.

Avainnäkömä pohjoiseen.
Kirkon ja liikerakennusten
muodostama tila muodostaa
portin, jonka jälkeen tie haarau-
tuu. Taustalla Syrjänharjun
puustoa.

Täysikasvuinen pihapuusto
täydentää rakennusten välisiä
aukkoja. Kirkon luota näkyy
Kankilantielle.

Kankilantietä pohjoiseen kuljet-
taessa kapeahko katutila
rajautuu selkeästi 1800-luvun
loppupuolen tapaan.

Keskustien risteyksessä asuinrakennukset ovat jääneet katutasoa alemmas. Risteys on tältä kohtaa tilallisesti löysä.

Keskustien risteys on alueen toinen solmukohta, josta itään avautuva katunäkymä on hyvin avara ja melko hahmottumaton.

Keskustien saapumissuunta on uusin ja väljin. Kirkontorni ja pankkirakennus ovat maa-merkkeinä.

Kirkko idästä.

Näkymä Kankilantieltä etelään.
Kirkontorni on päätteenä tälle
vanhalle maantieosuudelle.

Pälkäneen vanhin, edustava
liikekeskusta sijoittui
Kankilantielle lähelle uutta
kirkkoa.

Kankilantien tiivis katutila ja matalat, pitkät rakennusmassat kertovat alueen iästä.

3 Suunnittelualueen rakennusvaiheet

Luvussa esitetään piirroskaavioin suunnittelualueen rakennusten rakentumista 1900-luvun alkupuolelta nykypäivään. Tavoitteena on selvittää alueen kyläkuvan muutokset ja nykyisten rakennusten rakennusaika suurpiirteisesti. Rakennusten valmistumisajankohtatiedot perustuvat pääosin valokuviin ja alueen asukkailta ja omistajilta saatuun suulliseen tietoon. Pälkäneen kunnassa rakennuslupapiirustuksia on alettu vaatia vasta vuonna 1949, jonka jälkeen lupapiirustukset on arkistoitu rakennusvalvontaan. Kohdealueen nykyiset rakennukset on kahta lukuun ottamatta rakennettu ennen vuotta 1949. Näistä rakennuksista ei siis ole käytettävissä uudisrakennuspiirustuksia eikä suunnittelijatietoja. Pohjakarttoihin rakennukset on merkitty vasta 1950-luvulta asti ja vanhemmissa tämän selvityksen aikana käytössä olleissa jako- ja lohkomiskartoissa ei esitetä rakennuksia.

Onkkaalantien varsi 1930-luvulla
Kuva: Pälkäne-seura ry

Rakennusvaihekaaviot

Kaavioissa on tummennettu kullakin vuosikymmenellä suunnittelualueella olemassa olleet rakennukset. Nykytilanne esitetään ehjällä viivalla. Nykytilanpohjakartta on saatu Pälkäneen kunnalta, ja se perustuu Hämeenlinnan maanmittaustoimiston laatimaan pohjakarttaan vuodelta 1985. Selvitysalueen tilanne on säilynyt, mutta alueen ympäristössä vuoden 1985 jälkeen näkyvät muutokset eivät näy karttapohjassa. Niinpä koillispuolen tontin uudet asuinkerrostalot puuttuvat kartasta. Nykytilanteen lisäksi karttoihin on piirretty katkoviivalla 1960-luvun pohjakartan esittämät tiet. Pisteviivalla on merkitty 1960-luvun jälkeen alueelta puretut rakennukset.

Suunnittelualueen rakennuksia ikäjärjestyksessä

1. "Härkösen talo" / "Mallaspubi", I-rakennusvaihe, tunnettu myös Mustalan tädin talona, rakennusajankohta arvioitu jopa vuosisadan vaihteeseen, näkyy ilmakuvassa vuodelta 1927 (SM 1931)

2. Tyhjä tila, paikalla on ollut aiemmin puurakennus, joka tunnettiin nimellä Punainen pyörä tai Patotien kahvila, rakennusajankohta arvioitu 1800-luvun lopulle, näkyy ilmakuvassa vuodelta 1927 (SM 1931), Suullisen tiedon mukaan rakennus paloi 1970 tai 80-luvulla, kuitenkin ennen vuotta 1985 (pohjakartta 1985)

3. Erillispientalo ja piharakennus, rakennusajankohta arvioitu 1920-luvun alkuun, näkyy ilmakuvassa vuodelta 1927 (SM 1931)

4. Turvasen talo ja piharakennus, päärakennuksen rakennusajankohta arvioitu 1920-luvun alkuun (Eeva Turvanen), piharakennuksen rakennuslupa vuodelta 1955

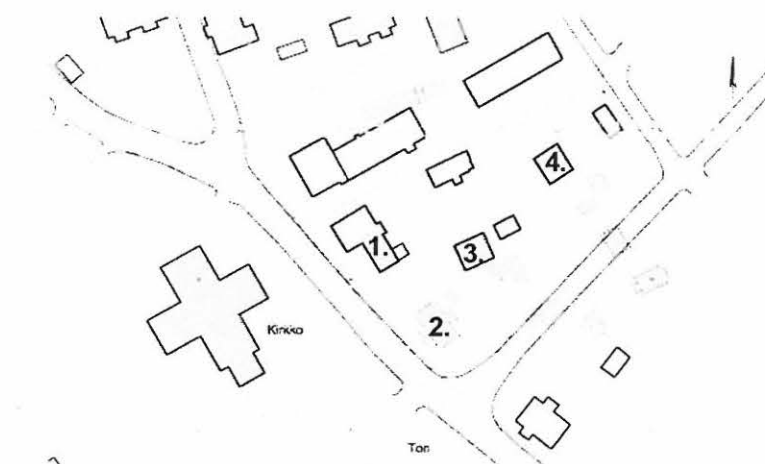
5. Piharakennus. "Pakari", rakennusajankohta arvioitu 1930-luvulle (Eeva Turvanen)

6. Sähköntalo, I-rakennusvaihe, rakennus valmistui 1940-41 (Rinne 1969)

7. Härkösen talo, Mallaspubi, II-rakennusvaihe, rakennus valmistui 1942-43 (Tapio Härkönen)

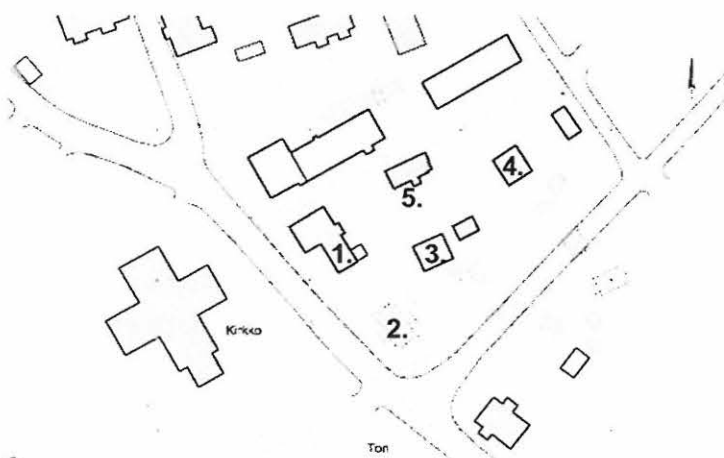
8. Sähköntalo, II-rakennusvaihe, lisärakennuksen lopputarkastus suoritettu 1956

9. Varasto- ja asuinrakennus, rakennus rakennettu 1963-64 (Rinne 1969)

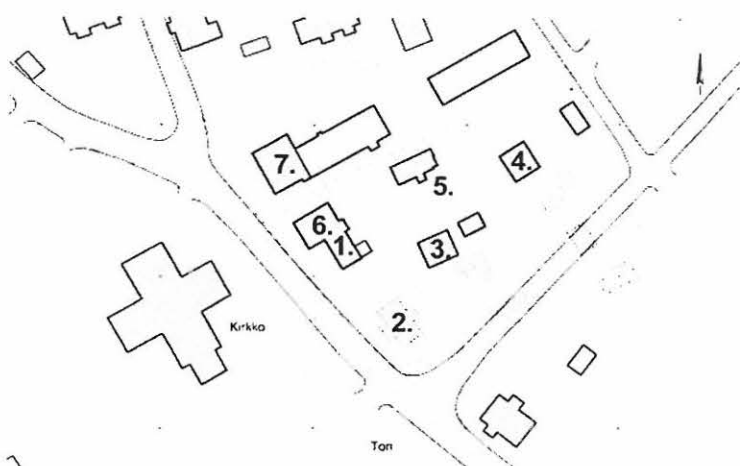
1920

Vuosisadan alussa suunnittelualueella, joka sijaitsi vilkkaasti liikennöidyn maantien varrella kirkkoa vastapäätä, sijaitsi useita pieniä puurakennuksia. Useiden lohkomisten ja jakojen jälkeen alue jakautui pieniin tiloihin ja useille omistajille (Tiilikän jakokartta 1879), mistä johtuu rakentamisen moninaisuus ja pieni mittakaava. Nykyisistä asuinrakennuksista 1920-luvulla olemassa oli jo kolme: nk. Härkösen talon vanhempi harjakattoinen osa, sen takana erillispientalo ja piharakennus, ja Turvasen talona tunnettu asuinrakennus. Näiden lisäksi alueella oli kaksi muuta suurempaa sekä kolme pienempää rakennusta.

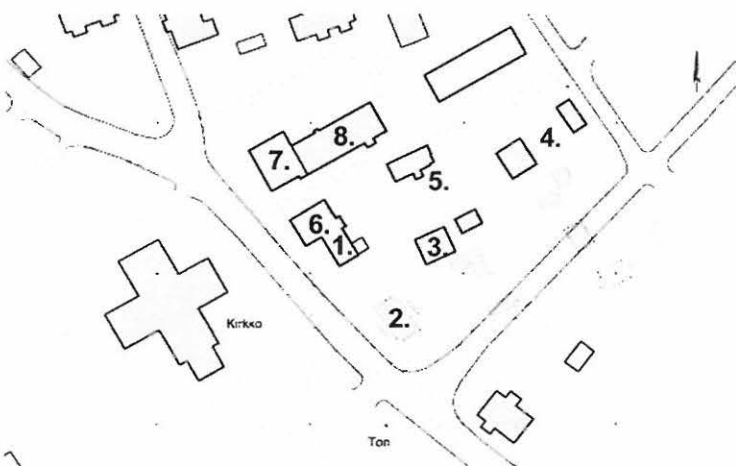

1930

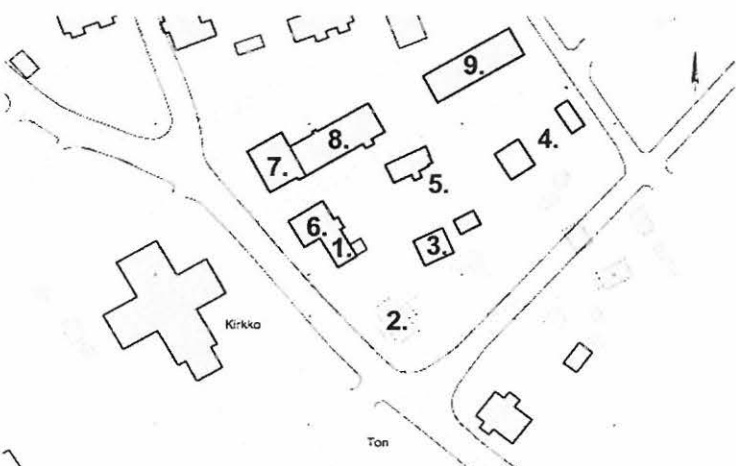
1930-luvulla alueen keskelle rakennettiin Pakarirakennus, jossa oli leipomo ja yksi asunto.

1940

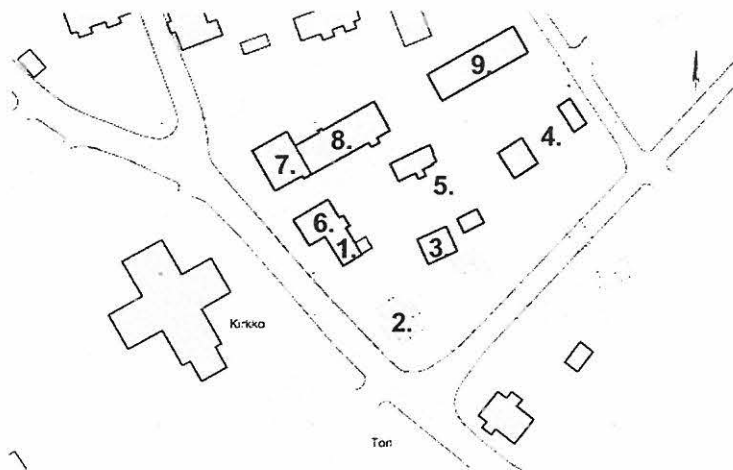
Alueen tunnetuimmat rkm Julius Lehtosen suunnittelemat liikerakennukset nousivat Onkkaalantien varteen heti vuosikymmenen alussa. Härkösen talo rakennettiin vanhan asuinrakennuksen kylkeen sota-aikana ja ns. Sähköntalo, joka suunniteltiin jo 1930-luvulla, valmistui ilmeisesti välirauhan aikana.

1950

Sähköntaloa laajennettiin. Pitkä funkistyylinen tasakattoinen kaksikerroksinen varastorakennusosa valmistui vuosikymmenen puolivälissä aiemmin rakennetun osan taakse.

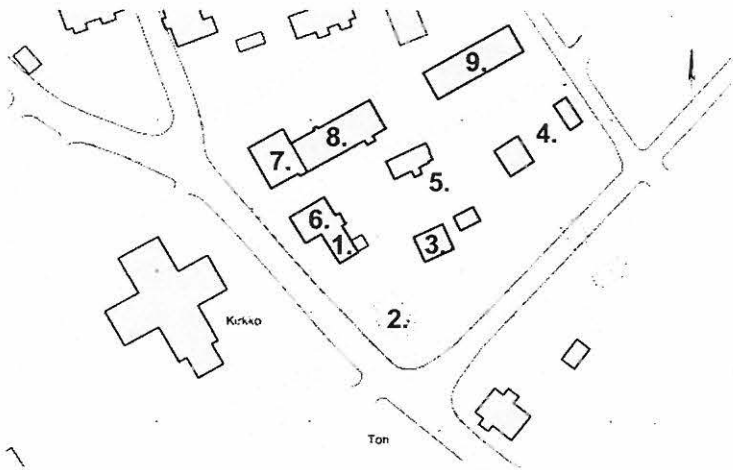
1960

Sähköntaloon rakennettiin lisää varastotilaa ja asunnon käsittävän erillisen rakennuksen tontin takakulmaan 1950-luvulla rakennetun lisäosan taakse.

1970

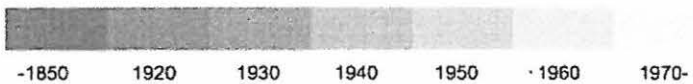
Keskustien tarkka rakennusaika on epäselvä. Todennäköisesti suora yhteys valtatieltä kirkolle valmistui 1970-luvulla valtatie 12 rakentamisen aikoihin (Pälkäneen kunta, <http://www.mattigrönroos.fi/Tiet/Vt12.htm>). Pälkäne-seuran valokuvien mukaan tie olisi ollut käytössä jo 1960-luvulla (Pälkäne-seura). Tie siirsi kirkonkylän keskustan valtatie 12:n varteen selvitysalueen koillispuolelle. Keskustien alta purettiin vanhoja pieniä asuin- ja piharakennuksia.

1980-2007

Keskustien ja Onkkaalantien kulmasta paloi vanha 1800-luvun loppupuolen rakennus suullisen tiedon mukaan 1970 tai 80-luvulla, kuitenkin ennen vuotta 1985 (pohjakartta 1985). Rakennus oli toiminut mm. kahvilana ja linja-autoasemana. Toinen suunnittelualueelta kadonnut rakennus oli pieni L-mallinen asuinrakennus. Muut suunnittelualueen rakennukset ovat paikallaan.

Rakennuskannan kerroksellisuus

Säilyneiden rakennusten rakennusajat

Kartta esittää suunnittelualueen nykytilanteen ja sen rakennusten ikäjakauman. Tummuusasteet kertovat rakennuksen valmistusajan vuosikymmenen tarkkuudella: mitä tummempi rakennus on, sitä vanhempi se myös on.

Suunnittelualueen nykyiset rakennukset

1. "Härkösen talo"/"Mallaspubi", I-rakennusvaihe ennen 1927 (SM1931), II-rakennusvaihe 1942-43 (Tapio Härkönen)
2. Erillispientalo ja piharakennus, rakennusajankohta arvioitu ennen vuotta 1927 (SM 1931)
3. Turvasen talo ja piharakennus, pää-rakennuksen rakennusajankohta arvioitu 1920-luvun alkuun (Eeva Turvanen), piharakennuksen rakennuslupa vuodelta 1955
4. Piharakennus, "Pakari", rakennusajankohta arvioitu 1930-luvulle (Eeva Turvanen)
5. Sähköntalo, I-rakennusvaihe 1940-41 (Rinne 1969) Sähköntalo, II-rakennusvaiheen lopputarkastus suoritettu 1956
6. Varasto- ja asuinrakennus rakennettu 1963-64 (Rinne 1969)

4 Rakennuskohtainen dokumentointi

Tässä luvussa dokumentoidaan Onkkaalantien varrella sijaitsevien lii-
kerakennusten, Sähköntalon ja Härkösen talon, ominaispiirteet ja
rakennusvaiheet. Muut suunnittelualueen rakennukset esitellään
suppeammin. Sähköntalon rakennusvaihetiedot perustuvat pääosin
yhtiön historiajulkaisuun (Oy Pälkäneen Sähkö, 1919-1969) ja Härkö-
sen talon alueen asukkaiden kertomaan suulliseen tietoon.

Yllä: Sähköntalo ja Härkösen talo
Onkkaalantieltä
Alla: Suunnittelualue Onkkaalantieltä

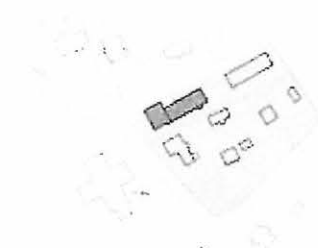
4.1. "Sähköntalo"

4.1.1. Rakennuksen kuvaus

Kivinen ja rapattu rakennus muodostuu kahdesta osasta, jotka eroavat toisistaan iältään ja kooltaan. Rakennuksen korkeampi aumakattoinen osa Onkkaalantien varressa on noppamainen ja kolmi-kerroksinen ja valmistunut ilmeisesti välirauhan aikana 1940-41 (Rinne 1969 s. 30). Kauempana Onkkaalantiestä on matalampi tasakattoinen lisäosa, joka on rakennettu 1955-56 (Rinne 1969 s. 38).

Rakennuksen korkean osan julkisivut ovat pelkistetyt ja klassistiset, sen katujulkisivun ovea on korostettu julkisivupinnasta ulkonevilla muuratuilla pilastereilla, ja näyteikkunoita reunustavat samoin muuratut kehykset. Oven päällä on paikalla valettu lippa ja sen edessä kiviset portaat. Toisen rakennusvaiheen matalampi tasakattoinen osa on julkisivusommittelultaan selvästi korkeampaa osaa modernimpi, funktionalistisempi. Sen tasajakoinen aukotus on vaakasuuntaista, vanhan osan ikkunoiden ollessa pääsääntöisesti pystysuuntaisia. Leveät vaakasuuntaiset ikkunat ovat luoneet valoisat työskentelytilat.

Rakennuksen julkisivuihin on tehty muutamia vähäisiä muutoksia vuosien varrella, mutta se on säilynyt lähes alkuperäisessä asussaan. Suurimman muutoksen ovat kokeneet tasakattoisen osan ensimmäisen kerroksen ikkunat tai ovet. Ne on muurattu suurelta osaltaan umpeen, jolloin niihin on jätetty vain kapea nauhamainen yläosa. Kadulta päin katsottuna neljänteen näistä ikkunoista on lisätty pieni laatikkomainen laajennusosa. Saman julkisivun autotallien ovien ylle on lisätty myös katos.

Sähköntalo eri ilmansuunnista

4.1.2. Rakennusvaiheet

I-rakennusvaihe

- 1938 sähköyhtiön uuden toimitilan rakennussuunnitelmat valmistuvat, I-rakennusvaiheen alkuperäiset piirrokset puuttuvat
- 1939 rakennustyöt keskeytetään sodan alkaessa
- 1940-41 rakennus valmistuu ainakin osittain välirauhan aikana

Kiinteistöt on rakennuttanut sähköyhtiö Oy Pälkäneen Sähkö, joka perustettiin 1919. Aluksi sähköyhtiö toimi viereisessä Mustalan talossa (Sinikka Mesimäki) eli Yli-Mustalassa, eli Kirkko-Mustalassa. (Tuomo Tiililä). 1937 sähköyhtiö osti tontin Mustalan tilalta, ja keväällä 1938 tehtiin päätös rakennuksen piirustusten laatimisesta. Rahoituksen järjestäminen, piirustusten tarkastaminen ja työselitysten laatiminen viivästyttivät rakentamisen aloitusta. I-rakennusvaiheen työt aloitettiin kesällä 1938. Lokakuussa 1939 työt jouduttiin keskeyttämään Talvisodan alkaessa. Välirauhan aikana 1940-41 rakentamista jatkettiin. Pälkäneen Sähkön sähkötarvikemyymälä ja apteekki aloittivat toimintansa aumakattoisessa kaksikerroksisessa kivitallossa. Toiseen kerrokseen rakennettiin toimitusjohtajan asunto. (Rinne 1969, s. 30) Myymälän takana sijaitsi konttori, ja myymälästä pääsi portaita pitkin alas varastoon ja verstaaseen. (Sinikka Mesimäki)

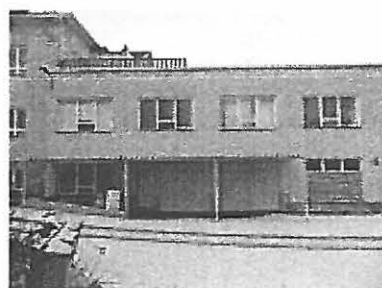
Ylin kuva: konttori
Keskellä: myymälä
Alin kuva: korjaamopaja
Kuvat: Rinne 1969, s.36-40

II-rakennusvaihe

- 1953 II-rakennusvaiheen ensimmäiset rakennussuunnitelmat valmistuvat (rakennusmestari J. Lehtonen ja insinööri E. A. Liuha)
- 1955 lupa myönnetty 21.6.1955 II-rakennusvaiheen laajennukselle, piirustus päivätty 28.5.1955 Insinööri E.A. Liuha
- 1956 helmikuussa suoritettu II-rakennusvaiheen lopputarkastus

Tasakattoista lisäsiipeä varten hankittiin lisää tonttimaata Mustalan tiloista. Sähköyhtiön toimitusjohtaja Heikki Heikkilä ja rakennusmestari Julius Lehtonen ottivat vastuun rakennushankkeesta. 1953 valmistuivat insinööri Liuhan laatimat piirustukset. Hankkeen siirtyessä Liuhalta tilattiin uudet piirustukset, ja 1956 suoritettiin laajennusosalle lopputarkastus. Sähköyhtiön konttori-, varasto- ja korjauspajatilojen lisäksi rakennuksessa sijaitsi Pälkäneen verkkoryhmän automaattinen pääpuhelinkeskus sekä valtion kaukopuhelinkeskus. (Rinne 1969, s. 38) 1963–1964 rakennettiin toimitalon läheisyyteen toimisto- ja varastotilarakennus. Samaan aikaan toimitalon kellarikerroksessa tehtiin pieniä muutoksia. Nämä tilat olivat Posti- ja lennätinhallituksen verkkoryhmätoimiston ja paikallispuhelinkeskuksen vuokratiloina. (Rinne 1969, s. 39)

Siipiosa kaakosta

Myöhemmät muutostyöt

- 1961 myönnetty lupa 11.4.1961 muutokselle (kellarikerroksen huonetilakorkeuden lisäys lattiaa alentamalla ja väliseinämuutoksia), piirustuksen on päivännyt 15.2.1961 ins. Kaarlo Saramies
- 1995 myönnetty toimenpidelupa 9.3.1995 käyttötarkoituksen muutokselle. 1963 valmistuneen talon varastotilaan suunniteltu 80m² asunto. Hakemuksen päiväys 22.2.1995, suunnittelijana insinööri Voitto Kilpinen 18.2.1995
- 2005 myönnetty lupa 4.5.2005 asuin-, liike- ja teollisuusrakennuksen korjaukseen ja muutokseen (julkisivumuutos, tavarahissi, leipomon sos.tilat), pääsuunnittelijana RA Mika Raatikainen

Alla: Sähköntalon julkisivu
ja 2. kerroksen pohja
Kuvat: Pälkäneen kunta

4.1.3. Inventointi

yleistiedot

- tontti/tila: 1:133, 1:135, 1:184, 1:359 ja 1:360 "Sähkölä I,II, III ja V"
- osoite: Onkkaalantie 94, 36600 Pälkäne
- rakennustyyppi: liikerakennus
- rakennusvuosi: I-rakennusvaihe 1940-41, II-vaihe 1956
- edellinen omistaja: Kiinteistö Oy Pälkäneen Sähkölä
- nykyinen omistaja: Pirkanmaan Osuuskauppa
- edellisen käyttäjä: Pälkäneen Sähkö
- alkup. käyttö: Ensimmäisen vaiheen aumakattoisessa osassa ovat olleet Pälkäneen Sähkön sähkötarvikemyymälä, konttori, varasto ja verstaas sekä toimitusjohtajan asunto. Toimitalon toisen vaiheen tasakattoisessa osassa sijaitsivat korjauspaja, varasto- ja konttoritilaa ja kaksi asuntoa, joista toinen oli tarkoitettu talonmiehelle. Pälkäneen Sähkö liitettiin Hämeen Sähkö Oy:n 1971 (Vuorensola 1988, s. 674), jonka vuonna 1996 osti Vattenfall (www.vattenfall.fi), joiden toimitilat olivat myöskin rakennuksessa.
- nykyinen käyttö: liike-, toimisto-, varastorakennus ja pienimuotoinen tuotanto (vajaakäytössä)
- kerrosluku: 3
- laajuus: 900 m²

tekniikka

vesikeskuslämmitys, polttoaineena kevyt polttoöljy

sähkö

vesijohto ja viemäri

runko ja julkisivut**I-rakennusvaihe**

rakenne: rapattu ja maalattu betonirakenne: muurattu runko, välipohjat todennäköisesti valettu betonista, yläpohja puurakenteinen

julkisivumateriaalit: rappaus

julkisivuvärit: rappaus vaalean hiekanharmaa, sokkeli hieman tummempi harmaa, ikkunoiden puitteet valkoiset, ulko-ovet siniharmaat

kattomuoto: aumakatto

katemateriaali: alun perin ilmeisesti tiili, nyt tumma aaltoprofiilipelti tai huopa (katolla lumipeite kohdekäynnillä)

ulko-ovet: myymälän ovi vasikallinen puuovi, ovea jäsennelty kahdella pystylasilla, oven yläpuolella kiinteä lasi, lisärakennuksen ovet paneelipintaisia puuovia, metallipintaiset autotalliovet

ikkunat: todennäköisesti alkuperäiset kahdella kiinteällä puupuitteella varustettu näyteikkuna, jota kehystää muurattu ulkoneva seinäpintojen mukaan rapattu listoitus, 1930-40-luvulle tyypilliset pystysuuntaiset 4-ruutuiset kiinteäkarmilliset puuikkunat, alimmat ruudut matalia tuuletusikkunoita, länsipäädyssä leveitä 8-ruutuisia ikkunoita vastaavalla puitejaolla

II-rakennusvaihe

sokkeli: rapattu ja maalattu betoni

rakenne: massiiviset ulkoseinät kantavat, keskilinjassa pitkittäinen betonipilaririvi, välipohjat valetut

julkisivumateriaalit: maanalaisessa kellarikerroksessa betoni, maanpäälliset kerrokset tiilimuuratut ja rapatut

julkisivuvärit: rappaus vaalean hiekanharmaa, sokkeli hieman tummempi harmaa, ikkunoiden puitteet valkoiset, ulko-ovet siniharmaat

kattomuoto: tasakatto

katemateriaali: todennäköisesti huopa

ulko-ovet: paneelipintaisia puuovia kolme ikkuna-aukollista ja yksi ilman ikkunaa, metallipintaiset autotalliovet

ikkunat: leveä kolmeen erilliseen pystypuitteeseen jaettu ikkuna, jossa keskimmaisessä matala tuuletusikkuna

Sähköntalon siipiosan liityminen vanhempaan osaan

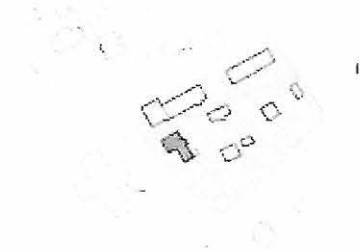
4.2. "Härkösen talo", "Mallaspubi"

4.2.1. Rakennuksen kuvaus

Rakennus muodostuu kahdesta eri-ikäisestä osasta. Aumakattoinen kolmikerroksinen päämassa on valmistunut 1942-43, matalampi harjakattoinen osa on vanhempi. Julkisivut myöhemmin levytetyt, alun perin rapatut ja puuvuoratut. Levytys saa rakennuksen näyttämään ikäistään nuoremmalta ja häivyttää kahden osan ikäeroa.

Rakennuksen päämassa, kattomuoto ja symmetriset julkisivut liittyvät tyyliltään 1920-luvun klassismiin. Julkisivut ovat kuitenkin saaneet vaikutteita yksinkertaisesta modernismista ja funktionalismista: ikkunapuitejako on käytännöllinen, aukko- ja nurkkalistoitukset puuttuu tai se on korvattu yksinkertaisella korosteella. Rapattuja kivijulkisivuja peittää kuitulevy. Muilta osin julkisivumuutokset ovat vähäisiä. Suurin osa ikkunoista on alkuperäisiä, osa ovista on ilmeisesti uusittu vuosien varrella. Katutasan liiketilan näyteikkunoita on pienennetty käyttötarkoituksissa lautaverhouksella.

Matalamman osan tyyli suuntaa ja ajoitusta on vaikeaa arvioida ulkonäön perusteella. Harjakattoinen osa on niin kiinteästi aumakattoisen osan kyljessä, että takapihan julkisivun poikkipääty näyttää sijaitsevan epäsymmetrisesti rakennuksen julkisivuun nähden. Tämä saa aikaan mielikuvan siitä, että taloa olisi typistetty alkuperäisestä pituudestaan. Rakennuksen räystäslinja näyttää olevan hyvin korkealla verrattuna 1950-60-luvun vaakasuuntaisiin ikkunoihin, mikä antaa rakennukselle hämmästyneen ilmeen. Rakennuksen julkisivujen suhteet ja varsinkin sen vesikaton muoto ovat vanhan rakennuksen, mutta uudet ikkunat ja uusi julkisivumateriaali nuorentavat yleisilmettä.

Härkösentalo eri ilmansuunnista

4.2.2. Rakennusvaiheet

I-rakennusvaihe

1900-luvun alku: I-rakennusvaiheen matalamman harjakattoisen osan alkuperäiset piirrokset puuttuvat, harjakattoinen osa on rakennettu kenties jo vuosisadan vaihteessa

Härkösen talon matala harjakattoinen osa korkean aumakattoisen osan kyljessä on vanhempi, ja se on aiemmin tunnettu Mustalan tädin talona. Rakennus lienee vanhin kaikista alueen asuinrakennuksista, se on kenties rakennettu jo vuosisadan vaihteessa. (Eeva Turvanen). Mustalan tädin talossa on ollut isompi tupa ja pienempi tupa, joista isommassa aloitti vuoden 1923 jälkeen Säästöpankki toimintansa (Eeva Turvanen ja Vuorensola 1988). 1930-luvulla otetussa ilmakuvasa rakennuksessa keskellä takajulkisivussa näkyy poikkipääty harjakatolla olevien kahden piipun välissä, kuten nykyäänkin, myös ikkunajaot muistuttavat toisiaan. Tässä kuvassa katujulkisivussa on havaittavissa kuisti (Pälkäne-seura). 1927 otetussa ilmakuvasa samalla paikalla näkyy tummempi samanmuotoinen harjakattoinen rakennus (SM 1931). Samasta kohdasta on myös valokuva vuodelta 1925 tummasta rakennuksesta, jota kuvatekstissä nimitetään vanhaksi Säästöpankin taloksi (KK 1989).

Rakennusmies Marttila osti talon perheelleen, piti talossa myös vuokralaisia ja pystytti 1930-luvulla rakennuksen taakse punaisen piharakennuksen. (Eeva Turvanen). Marttilan perheen jälkeen harjakattoisessa talossa asui Nykäsen perhe, ja heidän talossa pitämänsä kahvilan tarjottavat leivottiin takapihan punaisessa rakennuksessa (Sinikka Mesimäki). II-vaiheen aumakattoista osaa rakennettaessa harjakattoinen toimi vielä asuinrakennuksena, mutta se muutettiin kahvilaksi uuden osan valmistuttua. Kahvilan leipomo sijaitsi punaisessa piharakennuksessa, jonka toisessa päässä asui vuokralainen. (Tapio Härkönen). Myöhemmin 60-luvun jälkeen rakennuksessa toimi myös "Mallapubina" tunnettu anniskeluravintola (Asko Lähdeaho). Vuokralainen piti tiloissa baaria vielä 2000-luvulle (Ritva Mäntylä). Baarin jälkeen tiloihin tuli kampaamo ja asunto (Terhi Iivonen).

II-rakennusvaihe

1942-1943: II-rakennusvaiheen aumakattoinen osa rakennetaan sodan aikana, rakennuksen alkuperäiset suunnitelmat, jotka ilmeisesti piirsi rakennusmestari Lehtonen (Tapio Härkönen), puuttuvat.

1960 rapattu aumakattoisen osan ja harjakattoisen vaakalaudoitetun osan julkisivut uusitaan kuitulevyllä

Kauppias Eino Härkösellä oli kauppa ensin läheisessä Keiniön kiinteistössä. Härkönen osti vanhan Mustalan tädin rakennuksen ja

Onkkaalan kellotapulista 1905 Härkösen talon suuntaan. Kuva: PJ 1992, s. 23

Onkkaalan viimeiset markkinat. Tumma rakennus vasemmalla on vanha säästöpankintalo. Ote kuvasta: KK 1989, s. 137

Onkkaalan keskusta 1930-luvulla. Ylinä Mustalan tädin talo. Ote kuvasta: Vuorensola 1988, s.386

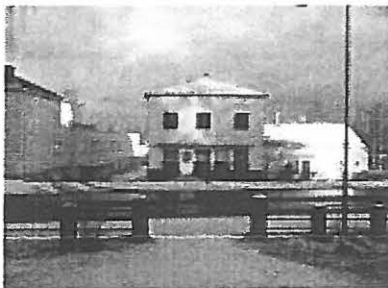
Ote ilmakuvasa vuodelta 1927
Kuva: SM 1931

Kirkon seutu. Ote kuvasta: Pälkäne-seura

Härkösen talo Onkkaalantieltä

Härkösen talo kirkolta

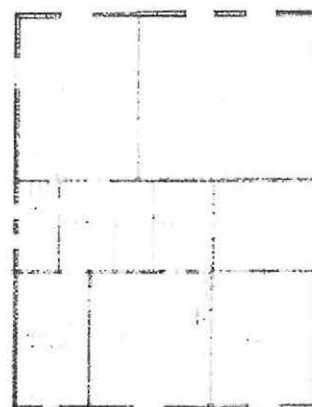
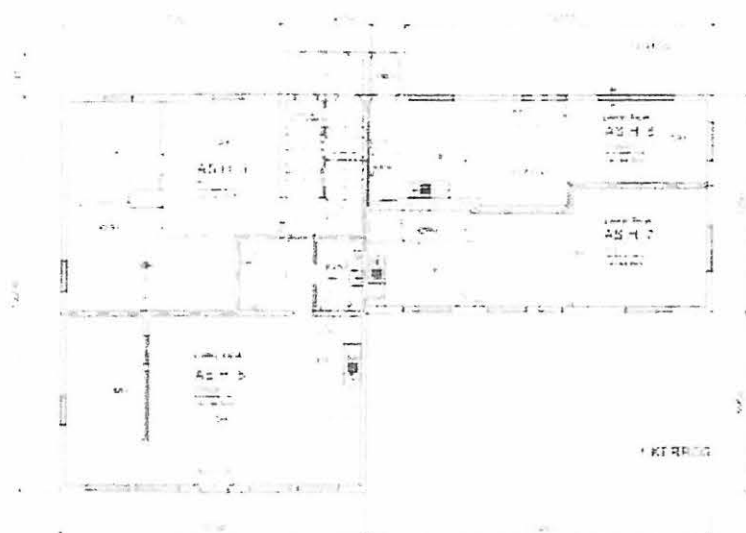
rakennutti aumakattoisen osan noin 1942-1943. Rakennusmestari Lehtonen piirsi uuden osan piirustukset, ja Mäkinen toimi rakennusmestarina. Aumakattoisen rakennuksen julkisivut oli alun perin rapattu lautaverhouksen päällä olevalle kanaverkolle. Rappauksen alkaessa irtoilla 1960-luvulla tilalle vaihdettiin kuitulevyverhous. (Tapio Härkönen)

Kolmikerroksisessa aumakattoisessa rakennuksessa oli katutasossa sekatavarakauppa. Kellarissa oli varasto ja sauna, ja yläkerrassa asui kauppiaan perhe. Vielä 1950-luvulla kauppiaas Eino Härkösen vaimo piti talossa kauppaa. (Tapio Härkönen). Vuodesta 1959 liikettä jatkoi Keijo Läärä, joka myi myös rauta- ja maataloustarvikkeita (PJ 2004). Hänen jälkeensä tiloissa toimi vielä ainakin yksi vuokralaisen ruokatavarakauppa ja Koistisen vaatekauppa. Tapio Härkönen myi kiinteistön 1984 tai 1985. (Tapio Härkönen)

Myöhemmät muutostyöt

- 1986: myönnetty lupa 2.4.1986 asuinhuoneiston jakamiseen. Rakennuksen yläkertaan tehdään kaksi huoneistoa. Nykyisestä makuuhuoneesta tehdään keittiö ja eteishallista toinen wc. Suunnittelijatiedot puuttuvat
- 1987: myönnetty poikkeuslupa 30.4.1987 ja lupa 3.6.1987 käyttötarkoituksen muutokseen, kellarikerroksessa olevien tilojen muuttaminen n. 99 m² suuruisiksi leipomo- ja myymälätiloiksi, suunnittelijana Matti Mäntylä
- 2006: myönnetty lupa 7.6.2006 käyttötarkoituksen muutokseen. Liiketilän muuttaminen asunnoksi, osittainen käyttötarkoituksen muutos, pääsuunnittelijana RA Birgitta Hjelm

Ritva ja Matti Mäntylä ostivat rakennuksen Tapio Härköselä ja omistivat sen 2000-luvun vaihteeseen asti. Heidän aikanaan aumakattoisen rakennuksen yläkerran asunto jaettiin kahteen pienempään, katutasossa toimi kampaamo ja kellarin rakennettiin leipomo ja myymälätiloja. (Ritva Mäntylä). Mäntylät myivät rakennuksen Pasi ja Terhi Iivoselle, joiden kahden vuoden omistusaikana rakennuksen korkeassa osassa oli yläkerrassa kaksi vuokra-asuntoa, katutasossa oli Mannerheimin lastensuojeluliiton toimitila ja kellarissa leipomo, joka heidän aikanaan siirtyi sieltä pois. Olli-Pekka Perälän omistuksen aikana 2006 rakennukseen myönnettiin vielä lupa ensimmäisen kerroksen liiketilän muuttamiseksi asunnoksi. (Pälkäneen kunta)

Härkösentalon ensimmäisen ja toisen korroksen pohjat lupainakemuksesta 2006. Kuva: Pälkäneen kunta

4.2.3. Inventointi

yleistiedot

tontti/tila: 1:64 "Lehtelä"
 osoite: Onkkaalantie 92, 36600 Pälkäne
 rakennustyyppi: liike- ja asuinrakennus
 rakennusvuosi: I-rakennusvaihe: matala harjakattoinen rakennus on rakennettu ilmeisesti 1900-luvun alkupuolella (näkyv valokuvassa vuodelta 1925), II-vaihe 1942–1943
 edellinen omistaja: Perälä Olli-Pekka
 nykyinen omistaja: Pirkanmaan Osuuskauppa
 käyttäjä: useita
 alkup. käyttö: liike ja asuinrakennus
 nykyinen käyttö: liike ja asuinrakennus (vajaakäytössä)
 kerrosluku: I-rakennusvaihe 1½, II-rakennusvaihe 3
 laajuus: 503 m²

tekniikka

vesikeskuslämmitys, kevyt polttoöljy polttoaineena
 sähkö
 vesijohto ja viemäri

runko ja julkisivut

I-rakennusvaihe

sokkeli: -

runko: ilmeisesti pystypuurunko, mahdollisesti hirsi
 julkisivumateriaalit: alun perin lautavuoraus, nykyään vaaleankeltainen sementti- tai asbestikuitulevy sekä valkoiseksi tai ruskeaksi pysty- ja vaakalaudoitus
 julkisivuvärit: vaaleankeltainen, valkoinen ja ruskea
 kattomuoto: harjakatto

katemateriaali:	punatiili
ikkunat:	neliömäiset 2-ruutuiset tyypilliset 1950-60-luvun ikkunat, joista kapeampi ruutu tuuletusikkuna. Ikkunat eivät ole alkuperäiset, vaan kenties ne on vaihdettu julkisivumateriaalimuutoksen yhteydessä.
ulko-ovet:	kadunpuolella ikkunaton paneelipintainen puuovi, takajulkisivun lisäosassa puuovi kiinteällä yläikkunalla sekä vasikallinen puuovi, jossa kiinteä 2-ruutuinen yläikkuna

II-rakennusvaihe

sokkeli:	maalattu betoni
runko:	pystyrunko rankarakenne
julkisivumateriaalit:	alun perin tikkurappaus, nyt vaaleankeltainen sementti- tai asbestikuitulevy. sekä asuntosiivessä valkoinen tai ruskea pystylaudoitus ja keltainen vaakalaudoitus
julkisivuvärit:	vaalea keltainen, valkoinen ja ruskea
kattomuoto:	aumakatto
katemateriaali:	punainen saumattu pelti
ikkunat:	myymälätilan yksilasiset näyteikkunat osittain laudoitettu umpeen. 4-ruutuiset ikkunat, joissa alimmat ruudut matalia.
ulko-ovet:	kadunpuolella puuovi, jossa yksiruutuinen lasi (ei alkuperäinen), kellarinsisääkäynnin puupintainen lämpöeristetty ovi 80-luvulta (kapea ikkuna), parvekkeen ovea jäsennelty kolmella vaakalasilla, oven yläpuolella kiinteä 2-ruutuinen yläikkuna

Härkösent alo Onkkaalantieltä

Ilmakuva suunnittelualueesta. Kuva: P 1978, s. 4.

4.3. Muut suunnittelualueen rakennukset

4.2.1. Tyhjä tila

Tilalla 1:10 "Varjo" Keskustien ja Onkkaalantien risteyksessä on sijainnut 1800-luvun lopulta peräisin oleva sittemmin palanut kahvila- ja matkahuoltorakennus (Tuomo Tiililä). Rakennuksesta on valokuva ainakin jo vuodelta 1925 (KK 1989). Patotien kahvilana tai sittemmin myös Punaisena pyöränä tunnetussa rakennuksessa oli koristeellinen avoveranta ja sen pihalla olevassa piharakennuksessa leivottiin kahvilan tarjottavat. Alun perin kahvilaa piti Luoto, hänen jälkeensä omistajana oli Aalto, joka myi rakennuksen jo ennen sotia Läärälle. Läärä aikoi rakentaa rakennuksen tilalle ison kaupan ja osti myös viereisen keltaisen asuinrakennuksenkin, mutta ei saanut rakennuslupaa suunnittelemaansa kaupalle. (Eeva Turvanen). Suullisen tiedon mukaan rakennus paloi 1970 tai 80-luvulla, kuitenkin ennen vuotta 1985 (pohjakartta 1985), ja sen paikka on tällä hetkellä tyhjänä.

Ylin kuva: Pälkäneen uusi kirkko. Kuva: PP 1985, s. 236

Alin kuva: Patotien kahvila. Ote kuvasta: Pälkänesseura

Viereinen kuva: Onkkaalantietä ilmasta. Ote kuvasta: Raija Valkama

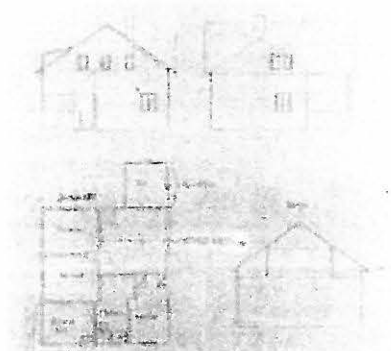

4.2.2. Erillispientalo

Tilalla 1:64 "Oma" sijaitsevat puurakenteiset 1½-keroksinen vaalean-keltainen omakotitalo ja sen matalampi vaaleanvihreä piharakennus. Rakennusten alkuperäiset piirustukset puuttuvat, mutta suullisten läh-teiden mukaan paikalla on ollut asuinrakennus jo 1920-luvulla (Eeva Turvanen ja Sinikka Mesimäki), ja se on tunnistettavissa 1927 otetus-ta ilmakuva (Suomen maatilat, II-osa Hämeenlääni, Porvoo 1931). Talon rakensi Järvinen, ja sillä on ollut useita omistajia ja sitä on muu-tettu monin tavoin vuosien mittaan. Taloon on myönnetty 14.8.1951 muutoslupa sisätilojen ja harjan suunnan ja korkeuden muutokselle. Tässä yhteydessä yhteen rakennuksen nurkista on laajennettu vilpola. (Pälkäneen kunta). Tätä rakennusta ei enää ole paikalla. Kauppias Läärä korjasi rakennuksen viimeisenä. Hän suunnitteli taloon ensin kauppaa, mutta korjasi sen ja myi seuraavalle omistajalle, joka myös aikoi edelleen uudistaa sitä asumiskuntoon, mutta myikin sen nykyi-selle omistajalle POK:lle. (Sinikka Mesimäki)

Harjakattoisissa ja vaakalaudoitetuissa rakennuksissa on ensimmäi-sen kerroksen korkeudella ulospäin aukeavia 6- ja 9-ruutuisia valkopuitteisia puuikkunoita, asuinrakennuksen yläkerroksen 3-ruutuiset ikkunat ovat selvästi uudempia. Ullakolle antavat valoa myös pienet 2-ruutuiset haukkaikkunat. Rakennus näyttää olevan nykyään käyttä-mättömänä.

Ylin kuva: julkisivu- ja pohjapiirrokset.
Kuva: Pälkäneen kunta
Keskellä: ilmakuva. Ote kuvasta: Raija Valkama
Alin kuva: pihaakennus

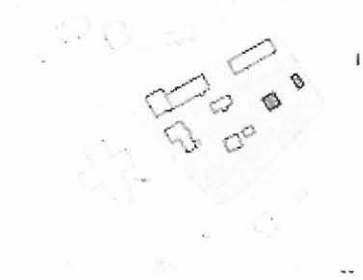
4.2.3. "Turvasen talo"

Puurakenteinen vaakalautoitettu 1½-kerroksinen omakotitalo Mustalantien varressa, tilalla 1:66 "Lähteenmäki", tunnetaan Turvasen talona. Harjakattoisen rakennuksen alkuperäiset piirustukset puuttuvat, mutta se on ilmeisesti rakennettu 1920-luvun alkupuolella (Eeva Turvanen). Rakennuksessa pitkään asuneen Eeva Turvasen vanhemmat ostivat talon 1925 Suutari Lähteenmäeltä, joka omisti talon vain lyhyen aikaa. Suutari Lähteenmäkeä edeltänyt omistaja on ilmeisesti ollut talon rakennuttaja (Eeva Turvanen).

Turvasen talo on alun perin ollut peittomaalattu, mutta öljymaalipinta on liituuntunut harmaa. Sen pystysuuntaiset valkopuitteiset puuikkunat ovat 4-ruutuisia, joista kaksi ylempää ruutua ovat alempia pienempiä.

Vaaleankeltaiselle pystylautoitetulle ulkorakennukselle on myönnetty lupa 23.9.1955. Suunnitelmat laati rakennusmestari Hannu Lehtinen. Harjakattoisessa ja yksikerroksisessa piharakennuksessa on ollut sauna, puuliiteri, varasto ja kanakoppi.

Lähteenmäen tila on alkujaan ollut suurempi, mutta muun muassa teiden rakentamisen vuoksi se on pienentynyt useassa vaiheessa. Nykyisen Keskustien tieltä on purettu useita taloja. Talon ympärillä on ollut monipuolinen puutarha. Eeva Turvasen äiti piti rakennuksessa myös parturia 60-luvun loppupuolelle asti. Eeva Turvasen äidin muutettua vanhainkotiin on taloa käytetty enimmäkseen kesäisin. (Eeva Turvanen)

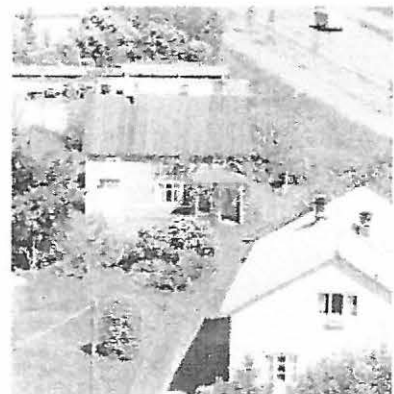

Ylin kuva: piharakennuksen julkisivu- ja leikkauspiirrokset. Kuva: Pälkäneen kunta

Keskellä: Turvasen talo 80-luvulla.

Kuva: P1987 s. 6

Alin kuva: piharakennus keskustieltä

4.2.4. Piharakennus, "Pakari"

Tilalla 1:64 "Lehtelä", Onkkaalantie 92 Härkösen talon liikerakennuksen takana, keskellä suunnittelualuetta sijaitsee harjakattoinen piharakennus. Punaiseksi maalattu, rimalaudoitettu, matala ja pitkän mallinen rakennus on 1½-kerroksinen, ja sen päätykolmiot on maalattu valkoiseksi. Myös 6-ruutuisten ikkunoiden ja ovien listat ovat valkoiset.

Rakennusmies Marttila rakensi talon 1930-luvulla (Eeva Turvanen). Sen toisessa päässä on asuttu ja toisessa päässä on ollut leipomo. Rakennuksessa on lisäksi myös autotalli ja ulkovarasto ulkovessoineen. Rakennuksen alkuperäiset suunnitelmat puuttuvat, mutta 2.4.1986 on myönnetty lupa rakennuksen käyttötarkoituksen muutokseen. Tällöin sen saunasta ja pukuhuoneesta on suunniteltu yksiötä ja leipomosta hellahuonetta. Rakennuksen ulkopuolelle ei tuolloin ole suunniteltu muutoksia. Nyt rakennus näyttää käyttämättömältä.

Ylin Kuva: pohjapiirros vuodelta 1986.

Kuva: Pälkäneen kunta

Alin kuva: pakari kohti kirkkoa

Viereinen kuva: pakari

4.2.5. Varasto- ja asuinrakennus

Vaaleankeltaisen kuitulevyn peittämä, yksikerroksinen rakennus sijaitsee tiloilla 1:357 "Hokkanen" ja 1:400 "Mustala I". Rakennus on alun perin ollut OY Pälkäneen Sähkön omistama. 6.11.1962 uudisrakennukselle myönnetyn luvan piirustukset on allekirjoittanut rkm K. Kuronen. Se on rakennettu 1963-1964 aiemmin rakennetun päärakennuksen läheisyyteen toimisto- ja varastotilaksi (Rinne 1969, s. 39). Harjakattoisessa rakennuksessa on alkujaan ollut yksi asunto ja kolme autotallia. Vuonna 1995 on haettu muutoslupaa yhdelle asunnolle, talossa on kuitenkin tiettävästi kaksi, jopa kolme asuntoa. (Asko Lähdeaho). Rakennus näyttää olevan edelleen käytössä.

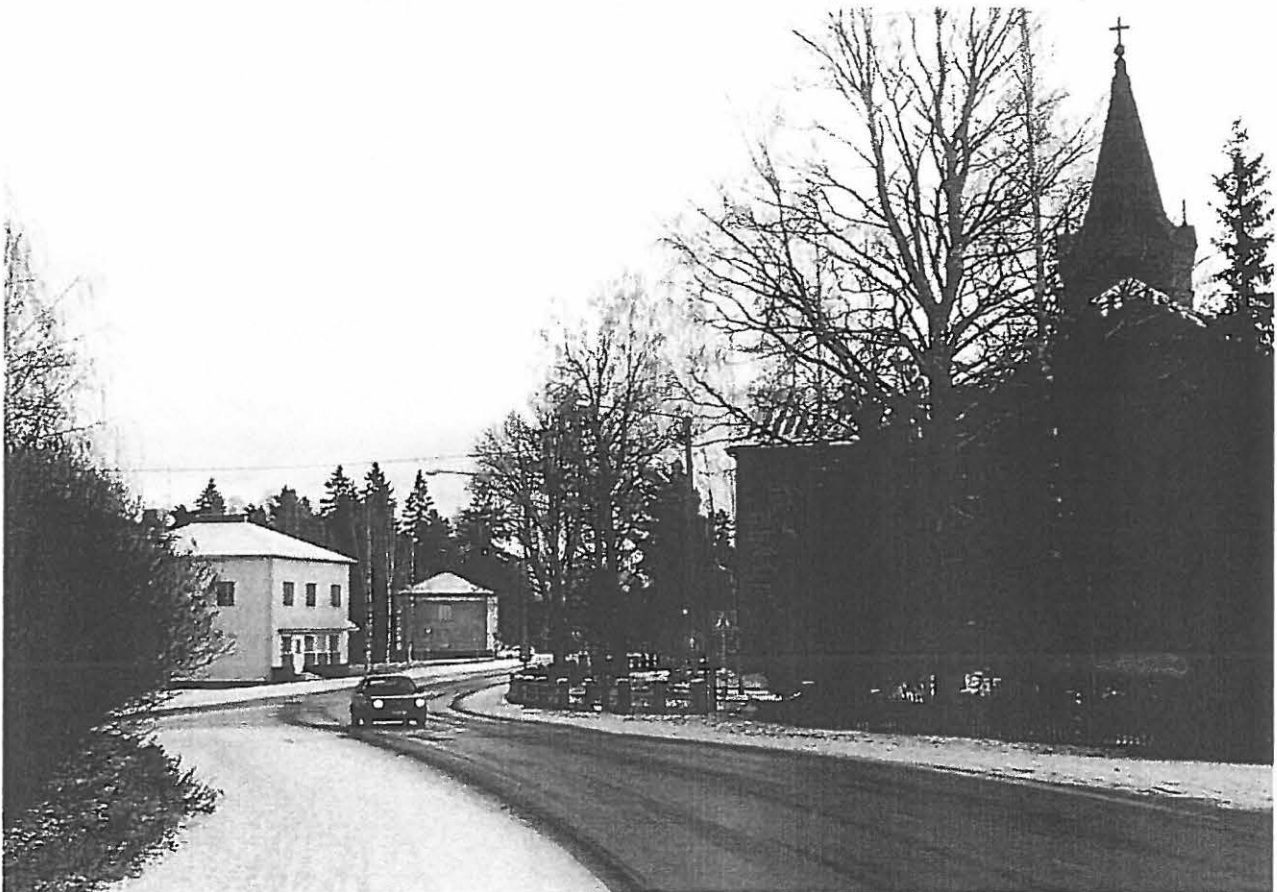
Minerit-levyjen vaaleankeltaisen lisäksi rakennuksen julkisivuväreinä ovat pylväiden ja ovien tummanruskea sekä leveiden ikkunalistojen ja porraskaiteiden valkoinen. Ikkunat ovat vaakasuuntaiset ja kaksiruutuiset, joista kapeampi toimii tuuletusikkunana. Harjakatto on tummaksi maalattua peltiä.

Ylin kuva: ensimmäisen kerroksen pohjapiirros. Kuva: Pälkänen kunta
Alin kuva: rakennus lounaasta
Viereinen kuva: rakennus pohjoisesta

5 Arviointi

Tässä luvussa yksilöidään selvityksessä nousseet kulttuurihistorialliset arvot. Lopuksi esitetään näkemyksiä suunnitellun vähittäiskaupan yksikön soveltuvuudesta suunniteltuun paikkaan kirkkoa vastapäätä.

Näkymä Onkaalantieltä lähestyttäessä kirkkoa pohjoisesta. Vasemmalla edessä Härkösen talo.

Selvityksen perusteella suunnittelualueen tärkein kulttuurihistoriallinen arvo on sen osuus valtakunnallisesti arvokkaan Onkkaalan kylän kulttuuriympäristökokonaisuuden muodostumiseen. Ympäristöarvojen lisäksi rakennusten arkkitehtoniset ominaispiirteet ja niiden käyttöön liittyvä elinkeino- ja asutushistoria ovat ennen muuta paikallisesti merkittäviä.

Yllä: Rakennuksia lähestyttäessä kirkkoa pohjoisesta Kankilantietä pitkin.
Alla: Vasemmalta lukien Sähköntalo ja Härkösen talo Onkkaalantien varrella.

5.1 Maisema

Maiseman ympäristöarvot:

- Maisema ja maaston muodot tukevat Pälkäneen Onkkaalan keskustan rakennetta: kirkko sijaitsee maamerkkinä mäen päällä, ja harjua noudatteleva, loivasti kaartuva, pienipiirteisten liikerakennusten reunustama kirkonkylän raitti kertoo 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alkupuolen vilkkaasta kaupankäynnistä aikanaan tärkeän maantien varrella. Suunnittelualueen kohdalla Onkkaalan omaleimainen kyläkuva on säilynyt pääpiirteissään sodan jälkeisessä asussa, koska uudet kyläkeskuksen liike- ja palvelurakennukset rakennettiin 1970-luvulla valtatie 12:n varteen ja koulukeskuksen kaakkoispuolelle Onkkaalantien varteen.

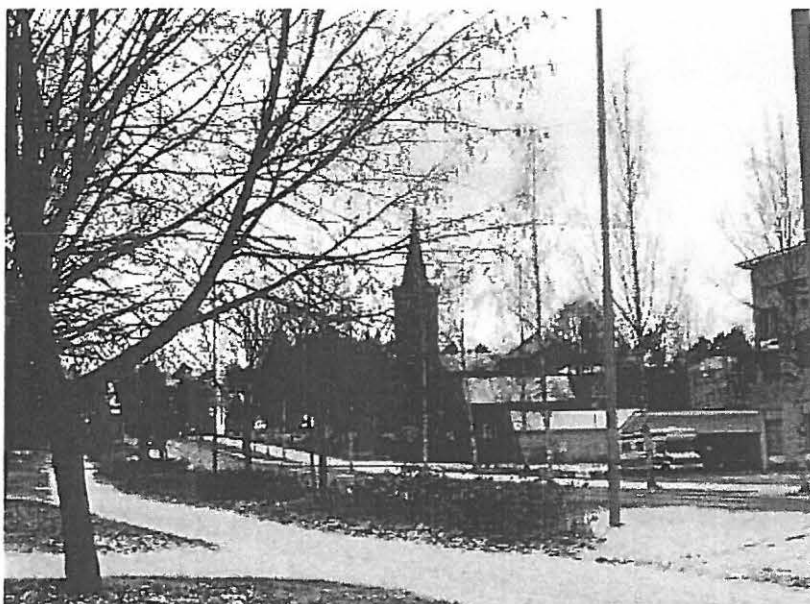
Kyläkuvan arvot:

- Kerroksellisuus: Onkkaalantien varren rakennuksista tärkeimpiä ovat 1800- ja 1900-luvuilla rakennetut 1800-luvun klassistiset monumentit eli kirkko ja hautamuistomerkki, vuosisadan vaihteen jugend-tyyliset rakennukset ja 1920- ja 30-lukujen klassistiset liikerakennukset

Pälkäneen kirkonkylän keskustan nykyinen rakennuskulttuuri

- ennen 1850
- 1850-1920
- 1920-1945
- 1945-1970
- 1970-2007
- muita Onkkaalan- ja Kankilantien kulttuuriympäristön rakennuksia

- Yhtenäisyys ja sopusointuisuus: kulttuuriympäristön monimuotoiset ja eri-ikäiset liike- ja asuinrakennukset muodostavat rakeisuudeltaan ja kaupunkikuvaltaan pienimuotoista ympäristöä, jossa harjumaaston iki-aikaiset ominaispiirteet ja tielinjat ovat säilyneet.

Lähtökohtatilanne suunnittelualueella:

- Onkkaalantien ja Keskustien risteyksessä uusi suoraviivainen taajamarakenne ja vanha orgaaninen ja pienimuotoinen Onkkaalantien varren kylärakenne kohtaavat jättäen tilaa toisilleen. Suunnittelualue sijaitsee tässä maiseman solmukohdassa
- Suunnittelualueen kaksi liikerakennusta, Sähköntalo ja Härkösen talo, kuuluvat muutosherkkään alueeseen
- Onkkaalan vanhaa rakennuskantaa yhdistää käsityövaltainen rakennustapa, joka on synnyttänyt mittakaavaltaan ja rakeisuudeltaan yhtenäistä ympäristöä. Nykyinen koneistettu ja teollinen rakennustapa on tuottanut vanhasta mittakaavasta poikkeavaa miljöötä.

Onkkaalantien kylämiljöö

Kirkontorni kohoaa edelleen kirkonkylän maamerkinä mäen harjanteella pienipiirteisen kylämiljöön keskellä Onkkaalantien varrella. Nykyiset kadunvarren kaksikerroksiset liikerakennukset rajaavat Onkkaalantietä kirkon kohdalla lähes kirkon koillisristin korkuisina. Keskustiellä nykyisellään oleva rakentamaton aukko on syntynyt paikalla olleen Punaisen pyörän talon tuhouduttua tulipalossa 1980-luvulla. Kirkko pilkahtelee rakennusten väleistä kylällä liikuttaessa, ja vain kirkontorni näkyy koko ajan kyläkuvassa.

Ennen autoistumista ja 1960- ja 70-lukujen kylärakennemuutosta liikerakennukset sijoitettiin pääjulkisivu kohti pääkatua, kuten Sähkön- ja Härkösen taloissa. Pälkäneellä Keskustien valmistuminen on kääntänyt vanhojen liikerakennusten takapihat päälähestymissuuntaan.

Oikealla: Suunnittelualueen vaihtelevaa kattomaisemaa
Yläpuolella: Kirkontorni näkyy maisemassa

Suunnittelualueen ja sen ympäristön kehitys 1970-luvulta 1980-luvulle. Taustalla näkyy uusia liike- ja palvelurakennuksia. Kuvat: P 1978 s. 4 ja P 1987 s. 6

Kirkontorni suunnittelualueelta idästä päin katsottuna

Rakennusmestari Julius Lehtosen suunnittelema liikerakennuksia kirkkoa vastapäätä Onkkaalantien varrella.

Rakeisuuskaavio. Suunnittelualueen nykytilanne. Tummuusasteet kertovat rakennuksen iän. Mitä tummempi rakennus on, sitä vanhempi se on.

Topografia ja maasto

Harjun topografia on säilynyt kirkon lähiympäristössä pääpiirteissään luonnonmukaisena. Keskustien suunnasta maasto nousee kohti kirkkoa. Rinteeseen sijoittuvat nykyiset monimuotoiset ja -kokoiset rakennukset muodostavat luontevan ja vaatimattoman jalustan harjulla kohoavalle kirkolle. Suhteellisen pieniä rakennuksia varten maastoa on muokattu vain vähän. Perinteisesti tien varteen sijoittuvat rakennukset ovat aina ylempänä kuin tienpinta. Tämä on rakennusteknisesti järkevää ja rakennukset ovat helposti hahmotettavia.

5.2 Rakennukset

Arvot:

- Yhtenäisyys: 1920- ja 1930-luvuilla Pälkäneen kirkonkylän kaupallinen keskus alkoi siirtyä Kankilantietä kaakkoon kirkon mäelle ja alarinteeseen Onkkaalantien varteen. Aikakauden merkittävimmät liikerakennukset ovat Tampereen Osake-Pankin ja Pälkäneen Säästöpankin talot. Vaikka suunnittelualueen liikerakennusten rakentaminen siirtyi Talvisodan vuoksi 1940-luvun alkuun, Sähkön- ja Härkösen talot kuuluvat ilmeeltään Pälkäneen kirkonkylän 1920- ja 30-lukujen liikerakennusten joukkoon.
- Paikallinen merkittävyys: Paikallisesti merkittävä suunnittelija ja tunnettu vaikuttaja rakennusmestari Julius Lehtonen vastasi kaikkien edellä mainittujen liike- ja pankkirakennusten suunnittelusta. Pälkäneen kirkonkylässä säilyneiden 1920-luvun klassististen pankkirakennusten lisäksi Lehtonen on suunnitellut selvitysalueen liikerakennukset kokonaan tai osittain.
- Kerroksisuus: Sähkön- ja Härkösentalot edustavat itsenäisyyden ajan ensimmäisten vuosikymmenien maaseudun liikerakentamista, joka toteutettiin paikallisin suunnittelijavoimin kaupunkien esikuvia jäljitellen.
- Rakennustyyli: Sähköntalon rakennuksissa on viitteitä sekä 1930-luvun pelkistettyyn liikerakennusklassismiin (päämassa Onkkaalantien varressa) että modernistiseen funktionalismiin

Rakennustavat ja materiaalihierarkia

Alueen vanhat asuin- ja liikerakennukset ovat massaltaan yksinkertaisia ja julkisivuiltaan yksinkertaisia. Ne eivät kilpailleet materiaaleilla eivätkä muotorikkaudella kirkon arkkitehtuurin kanssa. Tämä periaate olisi edelleen käyttökelpoinen sovitettaessa ympäristöön uutta rakentamista. Kulttuuriympäristössä uusien rakennusten materiaalien ja värien tulisi mieluummin sopeutua kuin korostua. Rakennuksen materiaaleilla voidaan kuvata niiden arvostusta: Perinteisesti kivi kalliimpana on säästetty arvokkaimpiin rakennuksiin.

Nykyiset vanhat rakennukset poikkeavat toisistaan materiaaleiltaan ja väreiltään. Rakennusten julkisivuissa on käytetty yleensä yhtä, enintään kahta materiaalia, puuta, rappautusta tai levyä. Monivärisyys kuuluu kyläkuvaan, kun vastaavasti yksittäisten rakennusten väririkkaus on hillittyä: julkisivuissa on päävärin lisäksi vain yksi tai kaksi korosteväriä. Väreinä on käytetty punaisen ja keltaisen eri sävyjä, vihreää, harmaata, ruskeaa ja valkoista. Nämä seikat ovat luoneet elävää, mutta hallittua ympäristöä.

5.3 Historialliset arvot

- Taloushistoriallinen merkitys: Sähköntalon rakennuttaja Oy Pälkäneen Sähkö on paikallisesti merkittävä yhtiö, jonka vaikutuksesta Pälkäneen talouselämään toimirakennus muistuttaa.
- Liikennehistoriallinen merkitys: Alue sijaitsee Pälkäneen kirkonkylässä keskiaikaisen valtakunnallisen maantien varrella.
- Asutushistoriallinen merkitys: Suunnittelualue kuuluu Isojaon ja isojaon täydennyksen jälkeisen ajan uuteen asutukseen

Päikäneen kirkko idän suunnalta
suunnittelualueella katsottuna.

Suunnittelualan liikerakennukset kuvattu
luoteesta.

Päikäneen kirkko

6 Lähteet

6.1 Arkistot

Pälkäneen kunta
Pälkäne-seura Ry
Pirkanmaan-Satakunnan maanmittaustoimiston mikrofilmit
Isojaon järjestelyn asiakirjat vuodelta 1881. Tuomo Tiililän arkisto.

6.2 Painetut lähteet

- Alanen, T., Kepsu, S., Kuninkaan kartasto Suomesta 1776-1805. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Tampere 1989.
- Arvokkaat luontokohteet. Pälkäne. Pirkanmaan liitto 1993. Julkaisu D 27.
- (KK 1989) Kotien kuvat. Kuvia Pälkäneen, Luopioisten, Sahalahden ja Kuhmalahden kodeista. Sydän-Hämeen Lehti. Kangasala 1989. Valokuvat s. 108,137 ja 139
- Kuuliala, Vilho-Kustaa, Vanhaa Pälkänettä. Riihimäki 1949.
- Nissilä, Viljo et al., Pälkäneen historia. Vammala 1972.
- (PP 1986) Perinnealbumi, Pirkanmaa 2. Perinnetieto Oy. Kuopio 1986. Valokuva s. 34
- Pirkanmaan kulttuurihistorialliset kohteet. Pälkäne. Julkaisu D 51, eripainos julkaisusta B 107. Tampereen seutukaavaliitto 1982.
- (Pälkäne 1978)
- Pälkäne. Pälkäneen kunta ja Pälkäne-Seura. Valkeakoski 1978. Valokuvat s. 2,4,14, 63
- (Pälkäne 1987)
- Pälkäne. Pälkäne-Seura. Kangasala 1987. Valokuvat s. 4, 6, 60, 61, 91
- (PJ 2004) Pälkäneen jouluku 2004. Kaupantekoa Onkkaalassa. s.21-23
- (PJ 1992) Pälkäneen Jouluku. Valokuva s. 23
- Pälkäneen Jouluku 2006
- (Rinne 1969) Rinne, Toivo T. Oy Pälkäneen Sähkö 1919-1969. Kangasalan Kirjapaino 1969
- (RK 1993) Rakennettu kulttuuriympäristö. Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt. Museovirasto, Ympäristöministeriö. Helsinki 1993 s. 168-169
- (SM 1931) Suomen maatilat. II osa Hämeen lääni. Porvoo 1931
- Suomen omakotiasutus I Hämeen lääni. Turku 1970.
- Suuri maatilakirja V, Hämeen lääni. Helsinki 1964.
- (Vuorensola 1988)
- Vuorensola, Hannu. Pälkäneen historia II. Jyväskylä 1988. Valokuvat s. 236 ja 386

6.3 Kartat

Charta ofver Onkala odn Kuhliala byars Brostmark 1763, Johan af Rungius (1792). Maanmittauslaitoksen arkisto, Jyväskylä

Charta öfver Onkkala bys brostmarks egor 1878-79, reglering storskiftet, Lauraeus 1886. Maanmittauslaitoksen arkisto, Jyväskylä.

Sama kuin edellä, kopio vuodelta 1881. Tuomo Tiililän arkisto.

Suomen taloudellinen kartta. Maanmittaushallitus 1922.

Pitäjänskartta 1:20 000. 1947.

Maaperäkartta 2141 04: Pälkäne. 1959

Maaperäkartta 2141 04:Pälkäne. 1987

Suomen geologinen kartta, kallioperäkartta. 2141 Kangasala. 1964.

Peruskartta 1956.

Topografikartta 1910.

Viistokuvat 2000-2005, Hannu Vallas / Diabox.fi Suomi ilmasta

Tiff-kartta Hämeenlinnan maanmittaustoimisto 1985

6.4 Valokuvat

Pystykuva vuodelta 1947

Viistokuvat 2000-2005, Hannu Vallas / Diabox.fi Suomi ilmasta

6.5 Suulliset lähteet

Leena Forstén, Kirjastotoimenjohtaja, Pälkäneen kunta

Tapio Härkönen, puhelinhaastattelu 8.1.2008, kauppias Härkösen poika

Terhi ja Pasi Iivonen, puhelinhaastattelu 8.1.2008, Härkösen talon omistaja

Urho Kyttälä

Heli Liesilä

Asko Lähdeaho, Pälkäneen II-rakennustarkastaja

Sinikka ja Markku Mesimäki, puhelinhaastattelu 10.12.2007, Sinikka Mesimäki työskenteli Pälkäneen sähkön toimistossa

Matti ja Ritva Mäntylä, puhelinhaastattelu 8.1.2008, Härkösen talon omistaja

Elli Päiviö

Tuomo Tiililä, puhelinhaastattelu 3.12.2007

Pentti Toija

Eeva Turvanen, puhelinhaastattelu 3.1.2008, syntynyt ja asunut vanhempiensa alun perin ostamassa Turvasen talossa

Vieno Wigell

6.6 Verkkolähteet

(www.mattigronroos.fi)

<http://www.mattigronroos.fi/Tiet/VT12.htm> (viitattu 7.1.2008)

(www.vattenfall.fi)

http://www.vattenfall.fi/www/vf_fi/vf_fi/584273tieto/584481vatte/584545konse/index.jsp (viitattu 16.01.2008)

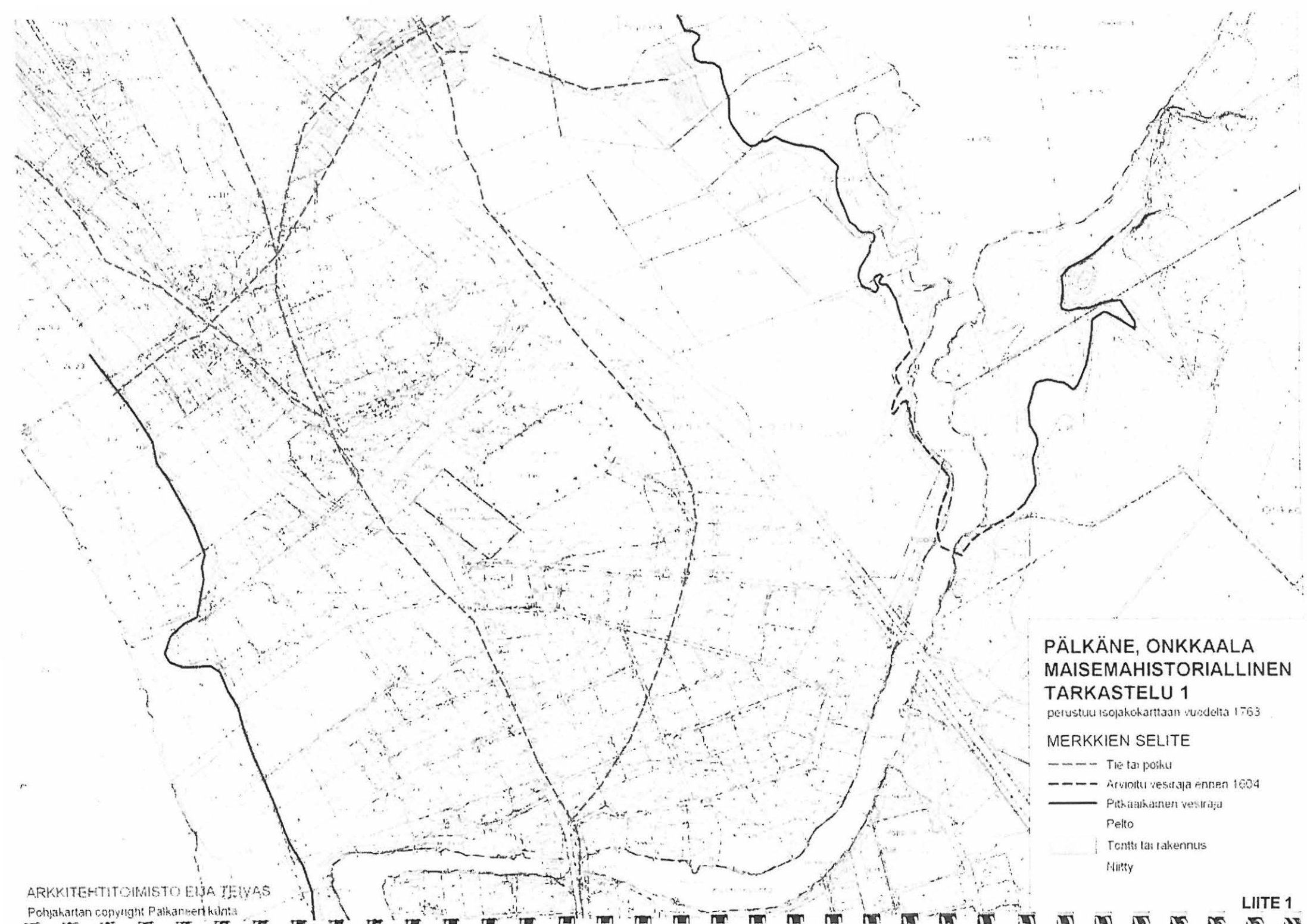
7 Liitteet

LIITE 1

Pälkäne, Onkkaala, Maisemahistoriallinen tarkastelu 1
Arkkitehtitoimisto Eija Teivas

LIITE 2

Pälkäne, Onkkaala, Maisemahistoriallinen tarkastelu 2
Arkkitehtitoimisto Eija Teivas

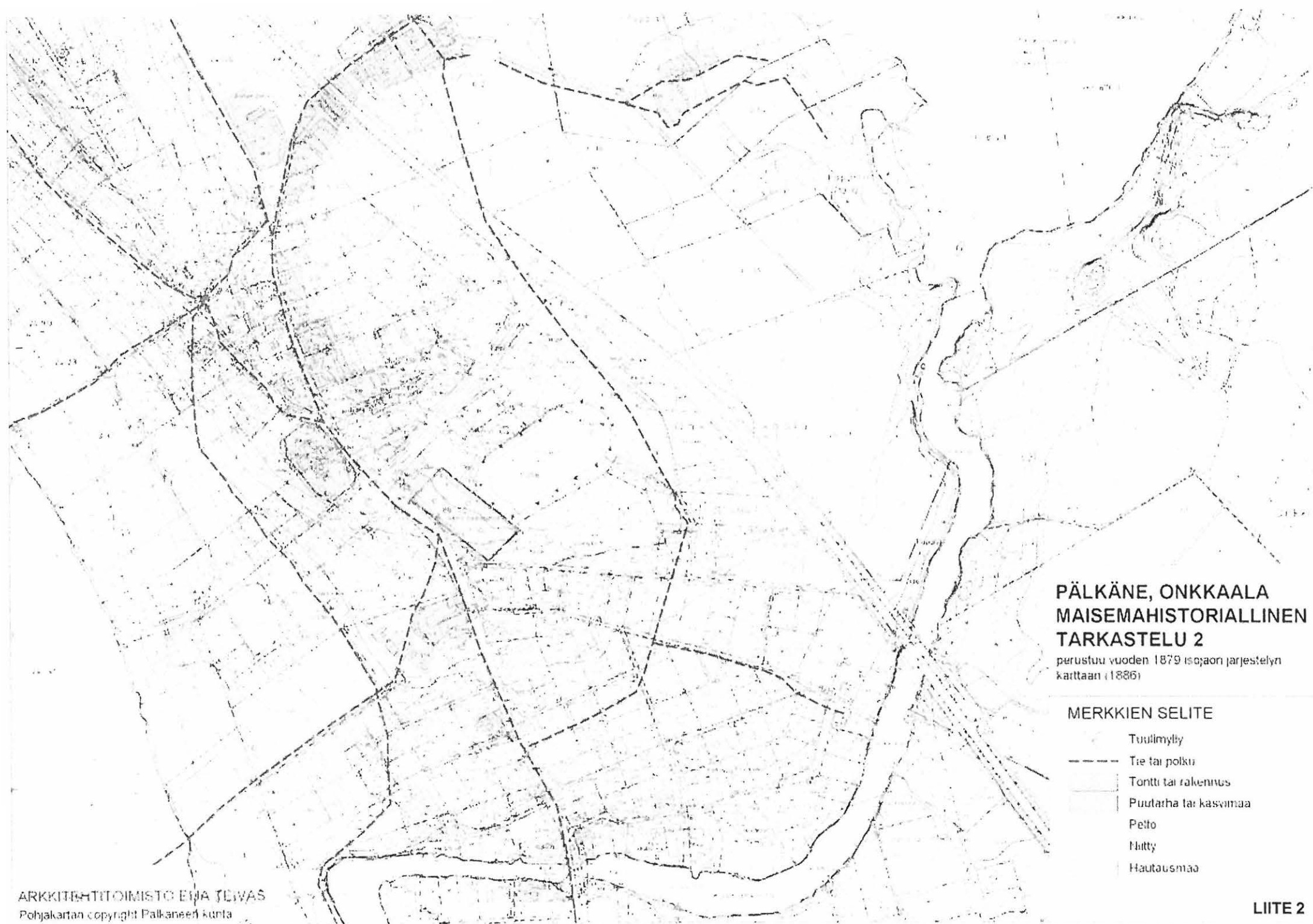

**PÄLKÄNE, ONKKAALA
MAISEMAHISTORIALLINEN
TARKASTELU 1**

perustuu isojakokarttaan vuodelta 1763

MERKKIEN SELITE

- Tie tai polku
- Arvioitu vesiraja ennen 1604
- Pälkäneen vesiraja
- Pelto
- Tontti tai rakennus
- Nitty

**PÄLKÄNE, ONKKAALA
MAISEMAHISTORIALLINEN
TARKASTELU 2**

perustuu vuoden 1879 isojaon järjestelyn
karttaan (1886)

MERKKIEN SELITE

- Tuulimylly
- Tie tai polku
- Tontti tai rakennus
- Puutarha tai kasvima
- Pelto
- Hitty
- Hautausmaa